

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto

Privatinės teisės katedra

Nedo Tamašausko,

V kurso, Privatinės teisės: civilinės ir verslo teisės

studijų šakos studento

Magistro darbas

Dirbtinio intelekto įtaka sutarčių teisei

Impact of artificial intelligence on contract law

Vadovas: Vyr. Lekt. Dr. Stasys Drazdauskas

Recenzentas: Vyr. Lekt. Dr. Milda Markevičiūtė

Vilnius

2025

ANOTACIJA IR PAGRINDINIAI ŽODŽIAI

Šiame darbe analizuojama dirbtinio intelekto įtaka sutarčių teisei. Darbe identifikuojamos teisinės problemos, kurios gali kilti arba jau kyla pasitelkiant dirbtinį intelektą sutartiniuose santykiuose. Pirmiausia apžvelgiama dirbtinio intelekto vieta sutarčių teisėje bei aptariamos doktrinoje pateikiamos pozicijos dėl tolimesnių dirbtinio intelekto perspektyvų ir jo įtakos sutarčių teisei. Vėliau darbe analizuojamos esminės problemos, kylančios iš dabartinio teisinio reguliavimo, kurios gali sukelti sutarties šalims papildomų iššūkių, susijusių su dirbtinio intelekto pasitelkimu sutartinių santykių kūrimui, vykdymui ar pasibaigimui.

Pagrindiniai žodžiai: dirbtinis intelektas, sutarčių teisė, sutarčių automatizacija.

This paper analyses the impact of artificial intelligence on contract law. It identifies the legal problems that may arise or are already arising from the use of artificial intelligence in contractual relations. It first provides an overview of the place of artificial intelligence in contract law and discusses the doctrinal positions on the future prospects of artificial intelligence and its impact on contract law. It then examines the key issues arising from the current legal framework which may pose additional challenges for contracting parties in relation to the use of artificial intelligence in the creation, performance or termination of contractual relationships.

Keywords: artificial intelligence, contract law, automation of contracts

TURINYS

IŽANGA	2
1. DI VIETA SUTARČIŲ TEISĖJE	5
1.1. DI apibrėžimas	5
1.2. DI ir sutarties santykio probleminiai aspektai	6
1.2.1. Veiksnios šalys	6
1.2.2. Aiškiai išreikšta ir suderinta šalių valia	7
1.2.3. Įstatymų nustatyta forma.....	8
2. VALIOS IR SUTARTIES AIŠKINIMO PROBLEMINIAI ASPEKTAI.....	9
2.1. DI sudarytos sutarties valinis aspektas	9
2.2. DI sudarytos sutarties aiškinimas.....	13
2.2.1. Subjektyvaus aiškinimo problemos	13
2.2.2. Objektyvaus aiškinimo problemos.....	14
3. DI RIZIKOS SUTARTINIUOSE SANTYKIUOSE.....	17
3.1. DI esminė klaida	17
3.1.1. Sutartis sudaryta dėl klaidos	18
3.1.2. Sutartis sudaryta apgaule	19
3.1.3. Sutarties atsisakymas dėl esminės šalių nelygybės.....	21
3.2. DI patikimumas ir atsparumas	22
3.2.1. Tinkamas sutarčių vykdymas	23
3.2.2. Profesinis rūpestingumas	25
4. DI REGULIAVIMAS	27
4.1. DI aktas	27
4.2. Individuali diskriminacija	30
4.2.1. Konkurencijos teisė.....	31
4.2.2. Vartotojų teisės.....	32
IŠVADOS IR PASIŪLYMAI.....	35
ŠALTINIAI	37
SANTRAUKA	44
SUMMARY	45

IŽANGA

2022 m. lapkričio 30 d. OpenAI išleido mašininio mokymuosi grįsta teksto generavimo programą „ChatGPT“ (OpenAI; 2022). Naujos kartos programa suteikė visuomenei realią galimybę tapti Klaus Schwabo dar anksčiau prognozuotos ketvirtosios pramonės revoliucijos liudininkais (World Economic Forum). Mašininio mokymuosi grįsta programėlė tapo vienas iš iliustratyviausių ir kone labiausiai darbe, asmeniniame gyvenime ir kituose visuomeniniuose santykiuose naudojamų dirbtinio intelekto (toliau – **DI**) įrankių (Li et al, 2024, p. 1). Šiuos visuomeninius pokyčius sukėlė viena teksto generavimo programėlė, kuri yra tik maža dalis to, ką gali atlikti DI sistemos. DI sistemos išsiskiria tuo, kad autonomiškai, be žmogaus įsikišimo, gali daryti išvadas, mokytis, argumentuoti, modeliuoti ir veikti pagal iš anksto nustatytus tikslus (2024 m. birželio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos Reglamentas, kuriuo nustatomos suderintos dirbtinio intelekto taisyklės). Natūralu, kad šie visuomeniniai socialiniai pokyčiai gali turėti įtakos sutarčių teisei, kadangi pastaroji yra visuomenės egzistavimo ir funkcionavimo sąlyga (Mikelėnas, 1996, p. 13). DI gebėjimas savarankiškai priimti sprendimus, argumentuoti sudaro įspūdį, kad civilinių santykių turinys galėtų būti iš esmės modifikuojamas be žmogaus įsikišimo, kai žmogus naudoja šią sistemą savo sutartiniuose santykiuose. Analizuojant sutarties elementus, kaip teisinio susitarimo esmę, ir DI įtaką šioms elementams, galima plačiai atskleisti DI ir sutarties santykį. Tokiu būdu šiame darbe bus siekiama išsiaiškinti, kokią įtaką DI sistemos gali ar galėtų ateityje daryti sutarčių teisei bei apžvelgti šio santykio esminius probleminius aspektus.

Nagrinėjamos temos aktualumas. DI programinės sistemos yra gana naujas reiškinys visuomenėje, todėl jų panaudojamas sutartiniuose santykiuose dar nėra aiškiai ir tiesiogiai reguliuojamas nacionaliniuose teisės aktuose bei teismai šio įrankio deramai nespėjo išnagrinėti. 2024 m. birželio 13 d. buvo priimtas Europos Sąjungos ir Tarybos reglamentas, kuriuo nustatomos suderintos dirbtinio intelekto taisyklės (toliau – **DI aktas**). Šiuo DI aktu yra siekiama sumažinti galimą DI žalą visuomenei. Be kita ko, 2024 m. Ursula Von Der Leyen savo politinėse gairėse išskiria vieną iš savo politinės 2024-2029 m. darbotvarkės tikslų - identifikuoti DI keliamas rizikas ir į jas tinkamai reaguoti (Leyen, 2024, p. 10). Dėl šių priežasčių neįkyla abejonių, kad politinis ir visuomeninis dėmesys artimoje ateityje bus sutelktas į DI sistemų veikimą, reguliavimą. Šiame darbe nagrinėjamo įrankio naujumas bei aptartos esamos politinės tendencijos Europos Sąjungoje leidžia daryti išvadą, kad DI įtaka visuomeniniams santykiams bei šių programinių sistemų keliamos rizikos bus aktuali tema ir sutartinių santykių kontekste.

Darbo tikslas ir uždaviniai, objektas. Pagrindinis šio magistro darbo tikslas yra identifikuoti teises problemas, kurios gali kilti ar jau kyla pasitelkiant DI sutartiniuose santykiuose. Suprantama, kad minimos teisės problemos gali būti analizuojamos įvairių sutartinių santykių institutų kontekste. Visgi, darbo apimtis yra ribota, todėl autorius darbu siekia nustatyti šios temos esmines problemas. Dėl šios priežasties tolimesnė analizė bus grįsta siekiu identifikuoti DI vietą sutarčių teisėje bei plačiau aptarti sutarties sudarymo problematiką, DI sudarytos sutarties aiškinimo problemas, kylančias rizikas pasitelkus šį įrankį sutarties vykdymui bei DI sudarytos sutarties negaliojimo pagrindus. Siekiant įgyvendinti darbo tikslą, keliami šie uždaviniai:

- 1) Analizuojant sutarties elementus nustatyti, kokią įtaką šiems elementams gali turėti DI naudojimas bei identifikuoti esminius bei šiuo metu aktulius probleminius DI naudojimo sutartiniuose santykiuose aspektus.
- 2) Identifikuoti, ar pagal šiuo metu galiojančius Lietuvos Respublikos įstatymus yra galima sudaryti sutartį per DI, t. y. ar perdavus sutarties sudarymą DI sistemai, ši gali būti laikoma tinkamai sudaryta.
- 3) Išsiaiškinti, kokios problemos kyla aiškinant sutarties turinį, kai ši sudaryta naudojant DI sistemas, t. y. ar tokia sutartis gali būti aiškinam subjektyviu ir objektyviu aiškinimo metodais?
- 4) Išanalizavus esamą reglamentavimą, nustatyti, ar DI sistemos klaida sudarant, vykdant sutartis gali lemti tokios sutarties negaliojimą, kai sutarties sudarymas ir vykdymas yra pilnai perduotas DI sistemai?
- 5) Identifikuoti, ar pagal galiojančią reguliavimą sutarties šalis gali perduoti sutarties vykdymą DI sistemai ir kokios sutartinių santykių problemos kyla dėl tokio vykdymo perdavimo.
- 6) Išanalizuoti esamo DI reguliavimo įtaką sutartiniams santykiams ir identifikuoti iš reglamentavimo kylančius pagrindus, kurie gali lemti DI sudarytos sutarties negaliojimą.

Tyrimo metodai. Magistro darbe naudojami šie metodai:

- 1) **Lyginamasis** – vertinant kitose valstybėse (Singapūro Respublikoje, Kanadoje, Vokietijos, Jungtinėje Karalystėje) įtvirtintą teisinį reguliavimą, plėtojamą doktriną bei teismų sprendimus analizuojančius DI panaudojimą sutartiniuose santykiuose bei šių santykių kvalifikavimą, aiškinimą.
- 2) **Lingvistinis** – taikomas aiškinant teisės aktų normas.
- 3) **Sisteminis** – naudojamas įvertinti magistro darbe naudojamų šaltinių visumą.

- 4) **Loginis** – padeda vertinti doktrinos ir teismų sprendimų pagrįstumą bei leidžia prieiti prie išvados darbe analizuojamais probleminiais klausimais.
- 5) **Teisinių dokumentų analizės** – analizuojami įvairūs teisės šaltiniai – teisės aktai, teismų praktika, teisės doktrina.

Darbo originalumas. Lietuvoje yra magistro darbų apie DI įtaka skirtingoms teisės šakoms t. y. konstitucinei, konkurencijos, autorių teisėms, deliktų teisei (Skardžiūtė, 2018; Rimkutė, 2022). Vis dėlto atskira sutarčių teisės ir DI sąveikos analizė Lietuvoje nebuvo atlikta. S. Drazdauskas yra atlikęs Lietuvos sutarčių teisės valios aspekto automatizuotuose sutartyse problematikos analizę, tačiau ši apsiriboja konkrečiu ir specifiniu sutarčių teisės aspektu (Drazdauskas, 2024). Užsienio autorių darbai minima tema yra koncentruoti į užsienio jurisdikcijų (pvz. Kanados, Singapūro Respublikos, Jungtinės Karalystės) teisinio reglamentavimo bei DI santykio aiškinimu, todėl yra aktualu plačiau nagrinėti šią temą analizuojant Lietuvos sutarčių teisės santykį su DI. Darbo autoriaus žiniomis, šis magistro darbas, atliekantis DI įtakos sutarčių teisei išsamią analizę, yra pirmasis Lietuvoje.

Svarbiausi šaltiniai. Darbe gausiai naudojami V. Mikelėno, L. Didžiulio, S. Drazdausko moksliniai darbai bei aktuali Lietuvos teismų praktika analizuojant Lietuvos sutarčių teisės institutų aiškinimą. Automatizuotų sutarčių bei valios aiškinimo problematiką Lietuvoje yra nagrinėjęs S. Drazdauskas, todėl šio analizė taip pat ypatingai svarbi magistro darbo turiniui. Priešingai nei Lietuvoje, užsienio literatūroje tam tikri DI ir sutarčių teisės probleminiai aspektai buvo analizuoti gausiau, todėl užsienio literatūros autorių darbai, tokie kaip E. Lim “The Cambridge Handbook of Private Law and Artificial Intelligence”, F. Martin-Bariteau “Artificial Intelligence and the Law in Canada”, yra naudojami magistro darbe bei yra ypatingai svarbūs atskleidžiant magistro darbo temos probleminius aspektus. Darbe taip pat analizuojama Singapūro Respublikos apeliacinio teismo ir Lietuvos Respublikos apeliacinio teismo praktikos susijusios su automatizuotų sutarčių aiškinimu bei sutarčių teisės nuostatų taikymu tokiems sutartiniais santykiams.

1. DI VIETA SUTARČIŲ TEISĖJE

Šioje magistro darbo dalyje yra siekiama nustatyti esminę galimą DI įtaką sutartiniams santykiams. Temos atskleidimui yra būtina aiškiai apibrėžiama dirbtinio intelekto sąvoka bei nustatyti šios sistemos santykį su sutarčių teise. Sąvokos apibrėžtis užtikrins analizės vientisumą ir pagrįstumą. Tolesnė DI ir sutarties elementų analizė padės identifikuoti ir apibrėžti problematinius šių institutų kolizijos aspektus, taip išsiginčijant tolesnius šio darbo analizės objektus. Tuo pačiu bus aptariamasi ir doktrininės pozicijos dėl sutarčių teisės ir DI sistemų santykio problematikos ateityje.

1.1. DI apibrėžimas

Doktrinoje ir teisės literatūroje nėra vienintelio teisingo DI sistemos apibrėžimo (Schuett, 2019, p. 4). Alano Turingo 1950 m. pasiūlytas testas yra bene žinomiausias DI apibrėžimas iki šių laikų. Pagal šį apibrėžimą atliekamas testas, kurio metu nustatoma, ar sistema yra DI. Teste dalyvauja žmogus, žmogus teisėjas ir DI. Testas teigia, kad jei žmogui ir kompiuteriui bendraujant tekstu, žmogus teisėjas negali atskirti kompiuterio nuo žmogaus, tai toks kompiuteris yra apibrėžtinai, kaip DI sistema (Turing, 1950, p. 433-460). Kitas populiarus DI apibrėžimas siejamas su Johnu McCarthy, kuris DI apibrėžia, kaip mokslą ir inžineriją, skirta kurti intelektualias mašinas, o intelektą, kaip gebėjimą siekti tikslų pasaulyje (McCarthy, 2007). Trečias teorinis apibrėžimas buvo suformuotas Stuart Russell ir Peter Norvig. Šie DI apibrėžia, kaip intelektualų, t. y. gebantį pasirinkti veiksmą, kuris maksimaliai padidina našumo rodiklius, atstovą, kuris yra programinė sistema, suvokianti savo aplinką per jutiklius ir veikia joje per vykdymo mechanizmus (Russell et al, 2009, p. 1-5). Jonas Schutee teigia, kad visi šie apibrėžimai neatitinka teisiniam apibrėžimui keliamų reikalavimų. Dėl šios priežasties šis savo darbe rekomenduoja teisiškai DI apibrėžti sistemos ar veikimo principais (Schuett, 2019, p. 4). Tokį modelį pasirinko ir Europos Sąjunga DI akte apibrėždama šias sistemas mechaniškai (DI akto 3 str. 1 p.) Visgi DI aktas yra viešosios teisės aktas, kuris nėra skirtas reguliuoti civilinius teisinius santykius, o tik dalinai, kiek tai susiję su viešosios tvarkos, imperatyvių nuostatų taikymo užtikrinimu.

Autoriaus nuomone, vertinant DI įtaką sutartiniams santykiams DI apibrėžimas turi būti platesnis nei šiuo metu numatytas DI akte. Civiliniams teisiniams santykiams tokią pačią įtaką turi ar gali turėti DI sistemos, kurios nebūtinai atitinka visus DI akte numatytus požymius. Civiliniams santykiams aktualiau identifikuoti, kiek atitinkamas institutas gali iškreipti ir/ar daryti įtakos sutartiniams santykiams. Darbe nebus siekiama konkrečiai mechaniškai išanalizuoti DI sistemas ir jų dabartinių galimybių, todėl toliau darbe bus

vadovaujamosi visiems anksčiau minėtiems apibrėžimams, įskaitant DI akto apibrėžtį, būdingais DI požymiais, t. y. DI yra mašininis mokymuosi grįsta programinė sistema, kuri analizuodama didelį duomenų kiekį sugeba rasti ryšį tarp šių duomenų bei atlikdama užduotis geba pritaikyti savo analizės rezultatą (Google Cloud).

1.2. DI ir sutarties santykio probleminiai aspektai

Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) 6.159 straipsnis numato, kad susitarimo galiojimui pakanka, kad veiksnios šalys susitartų įstatymų numatyta forma. Doktrinoje išskiriami trys pagrindiniai sutarties elementai, t. y. 1) susitarimas, kuriuo aiškiai išreiškiama (CK 6.167 str. 1 d.) ir suderinama šalių valia (CK 1.63 str. 6 d.) šioms siekiant rimtų teisinių pasekmių (CK 6.154 str. 1 d.), 2) šalių veiksnumas ir 3) sutarties forma, kai tai numato įstatymai (Didžiulis, 2019, p. 31). Sutarties šalies veiksnumą apibrėžia taikytini civiliniai įstatymai (CK 2.5 str.; CK 2.74 str. 1 ir 2 d.), atitinkamai įstatymai apibrėžia ir sutartims taikytiną formą (CK 1.73 str.; CK 1.74 str. ir kt.) Siekiant nustatyti DI vietą sutarčių teisėje bei atskleisti DI naudojimo sutartiniuose santykiuose probleminius aspektus bus analizuojamas DI santykis su anksčiau minėtais sutarties elementais.

1.2.1. Veiksnios šalys

CK numato, kad Lietuvos Respublikoje civilinį teisinį teisnumą ir veiksnumą turi fiziniai ir juridiniai asmenys (CK 2.2, CK 2.5, CK 2.74). Tobulėjant DI, užsienio literatūroje bei institucijų pranešimuose vis dažniau aptarinėjama šios technologijos subjektiškumas, ypač atsakomybės temoje (Report from the Expert Group..., 2019, p. 37-39). Natūralu, kadangi DI jau dabar pranoksta žmogaus intelektą daugelyje specifinių sričių. Šios idėjos šalininkai remiasi objektyviąją sutarčių teisės samprata, kuri teigia, kad sutarčių teisei svarbiau išorinė veiksmų išraiška nei vidinės mintys ar emocijos. Šiuo atveju taikant anksčiau aptartą Turingo testą – jei DI gali veikti taip, kad žmogus teisėjas negalėtų atskirti, ar bendrauja su žmogumi ar DI, tai reiškia, jog jis funkcinio požiūriu geba įsitraukti į teisinius santykius ir galėtų būti laikomas sutarties šalimi objektyviuoju požiūriu (Linarelli, 2019). Visgi, šiuo metu CK aiškiai apibrėžia civilinio subjekto sąvoką ir dabartinis reguliavimas nenumato galimybės laikyti DI savarankišku subjektu. Ekspertų nuomone šiuo metu keliamoms DI ir sutartinių santykių problemoms spręsti nėra poreikio artimiausiu metu keisti reguliavimą aptartu aspektu (Report from the Expert Group..., 2019, p. 37-39). Pabrėžtina, kad šiam požiūriui pritaria ir tarptautinės organizacijos analizavusios DI įtaką teisiniams santykiams (UNCITRAL, 2023b, p. 6; UNESCO, 2021, p. 13). Subjekto problematika, tobulėjant DI galimybėms ateityje, tikrai bus diskusijų objektu, tačiau dabartinis DI nekelia tokių

problemų dėl kurio reguliavimą reiktų keisti iš esmės (Report from the Expert Group..., 2019, p. 37-39).

1.2.2. Aiškiai išreikšta ir suderinta šalių valia

Aiškios apibrėžties aspektas. Laurynas Didžiulis teigia, kad kiekvienas susitarimas turi turėti aiškiai išreikštą prievolės dalyką. CK 6.3 str. 1 d. ir 2 d. numato, kad prievolės dalyku yra laikomi bet kokie veiksmai (veikimas, neveikimas) ar bet koks esamas, būsimas aiškiai apibūdintas turtas. Prievolės dalykas negali būti draudžiamas įstatymų, šis turi neprieštarauti viešajai tvarkai ar gerai moralei (Didžiulis, 2019, p. 31).

DI programinė įranga atitinka Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo (toliau – **ATGTĮ**) 2 str. 30 d. kompiuterinės programos apibrėžimą. ATGTĮ 10 str. 1 d. numato, kad kompiuterinė programa yra intelektinės nuosavybės objektas. Dėl šios priežasties, DI sistemos programa sutarčių teisėje gali būti laikomas sutarties dalyku (CK 1.111 str.) Kaip ir minėta prievolės dalyku gali būti tik įstatymų nedraudžiami, viešajai tvarkai ir gerai moralei neprieštaraujantys asmenų veiksmai ar turtas. Naujai priimtas DI aktas gali riboti tam tikrų sutarčių, susijusių su DI, sudarymą, numatant, kad tam tikros sutartys būtų laikomos niekinėmis. Be kita ko, DI dalyvavimas sutartiniuose santykiuose bei šio veiksmas gali kelti potencialių sandorio validumo problemų iš DI akto, konkurencijos ar vartotojų teisių perspektyvos. Plačiau šie probleminiai aspektai bus aptarti kitose magistro darbo dalyse.

Svarbu pabrėžti, kad problemų sutartiniams santykiams gali kelti situacijos, kai sutarties šalys susitaria dėl objekto, kurį sugeneravo DI. Nėra šiuo metu vieningos nuomonės šiuo klausimu, visgi manytina, kad DI sukurto objekto apsauga turėtų būti taikoma tik asmeniui, kuris pasinaudojo DI duodamas jam konkrečius nurodymus, jei toks asmuo egzistuoja. DI sistemos kūrėjas tokiu atveju neturėtų būti laikomas autoriumi (Fenwick et al, 2023, p. 38; Fominova et al, 2025, p. 20). Dėl šios priežasties asmuo, kūrinį sukūręs per DI, sutartiniuose santykiuose turėtų teisę ir disponuoti šiuo objektu. Visgi DI sukurto objekto apsauga ir perleidimas yra autorių teisių analizės dalykas, todėl šie aspektai darbe nebus plačiau nagrinėjami. Visgi autoriaus nuomone, autorių teisių diskusijų rezultatai turės įtakos sutarčių teisei.

Valios aspektas. DI intelektas gali autonomiškai ir savarankiškai, be žmogaus įsikišimo, sudaryti sutartis. Šiuo atveju natūraliai kyla klausimas, ar tokie sutarčiai sudaryti šalies valia yra tinkamai išreikšta, kadangi asmuo asmeniškai nesidera dėl kiekvienos sutarties sąlygos (Martin-Bariteau et al, 2021, p. 4). Valios aspektas kelia daug aiškinimo

problemų, todėl ne be pagrindo kyla ir minėtosios diskusijos dėl DI subjektiškumo. Dėl šių priežasčių DI sudarytų sutarčių valios išraiška bei tokios sutarties valios aiškinimą ir kitą su šiuo aspektu susijusią problematiką toliau bus analizuojama kitose magistro darbo skyriuose.

1.2.3. Įstatymų nustatyta forma

CK 1.71 str. 1 d. numato, kad sandoriai gali būti sudaromi žodžiu, raštu arba konkliudentiniais veiksmais. CK 1.93 str. numato, kad įstatymų numatytos formos nesilaikymas sandorį daro negaliojančiu. DI įtaką šiam sutarties elementui galima identifikuoti analizuojant išmaniųjų sutarčių vystymosi tendencijas. Išmaniosios sutartys tai sutartys, kurios automatiškai gali būti įvykdytos ir sudarytos. DI gali išplėsti išmaniųjų sutarčių pritaikymo galimybes. DI sugebėjimas mokytis, argumentuoti ar pačiam priimti sprendimus, be trečiojo asmens įsikišimo, ateityje galėtų būti panaudotas visiškai užtikrinant sutarties automatinį vykdymą be trečiojo asmens įsikišimo (Jhunjhunwala et al, 2023). Blokų grandinės technologija tokiu atveju leistu palaikyti išmaniosios sutarties aukšto lygio autentifikaciją, tuo tarpu DI gali pasitarnauti atliekant teisinį sutarties vertinimą. Šis argumentas pagrįstas tuo, kad jau dabar DI gali išlaikyti advokatūros egzaminą Jungtinėse Amerikos Valstijose (Katz et al, 2023). Visgi, Lietuvos Notarų Rūmų leidinyje abejojama, kad išmaniosios sutartys galėtų ateityje visiškai pakeisti tradicines sutartis, o labiau tikėtina, kad šios tik papildys klasikinės sutartis (Sabaliauskas et al, 2022 p. 12). Ši pozicija suponuoja tai, kad ir sandorio formai išmaniosios sutartys įtakos neturės. Autoriaus nuomone, DI ir išmaniųjų sutarčių kombinacija galėtų lemti sandorių formos reglamentavimo peržiūrą, visgi artimiausioje ateityje DI sandorio įstatyminiam formos reikalavimų pokyčių nesąlygos.

Autoriaus nuomone DI santykis su sutarties elementais ateityje vis ryškės, ypač didėjant DI reikšmei bei technologinei pažangai. Greitu metu DI problemos nebus sprendžiamos keičiant reglamentavimą ir išplečiant galimų sutarties subjektų ratą ar keičiant įstatyminį sandorio formos institutą. Visgi neatmestina, kad naujos kartos DI gali turėti įtakos realioms reguliacinėms pokyčiams ir sutartiniais santykiams iš esmės bei išplėsti doktrines diskusijas šiomis temomis. Pabrėžtina, kad šiuo metu aktualūs DI ir sutarties santykio probleminiai aspektai gali būti tinkamai atskleisti analizuojant šalies valios išreiškimą per DI, tokios valios aiškinimą ir šios įtaką DI sudarytos sutarties vykdymui. Be kita ko, svarbu aptarti ir sutarties negaliojimo pagrindų taikymą, kai sutartys sudaromos dėl DI sistemų, kaip objekto, ar pasitelkiant šias sistemas savo sutartiniuose santykiuose.

2. VALIOS IR SUTARTIES AIŠKINIMO PROBLEMINIAI ASPEKTAI

Šiandieniniame pasaulyje sutarčių sudarymas pasitelkiant kompiuterius ir automatizuojant šių sutarčių turinį jau nebėra naujiena. Praktikoje seniai naudojama automatizacija pasižymėjo paprasto sutarties šablono parengimu pagal iš anksto žmogaus duotus nurodymus kompiuteriui (Sorainen, 2019). Iš esmės pati programa atlieka tik duotų nurodymų vykdymą, tačiau nėra įgalinta DI. Tokia automatizacija praktikoje nekelia daug teisinių problemų, kadangi tokioms sutartims galėtų būti taikomas CK 6.185 str. numatytas standartinių sąlygų režimas. Visgi DI gali iš esmės išplėsti automatizacijos pritaikomumą. DI gali modifikuoti sutarties turinį ir pakeisti sutarties sąlygas, todėl šalis, pasitelkusi DI, gali nežinoti tokios sutarties sąlygų turinio. Tokia sistema gali pagreitinti verslo procesus bei užtikrinti verslo sprendimų raciją dėl galimybės sparčiu greičiu analizuoti aibę duomenų (Ahern, 2024, p. 411). Nors dar daugumai tokios sutartys primena mokslinės fantastikos filmus, tačiau jau dabar panašaus pobūdžio sutartis verslas praktikoje naudoja. Tokių sutarčių pavyzdžiu gali būti Klynveld Peat Marwick Goerdeler (toliau – **KPMG**) siūloma DI paslauga įmonių įsigijime, kainų automatizacija aviacijos sektoriuje ar rizikų vertinimas draudimo sektoriuje (KPMG, 2022; Borselli, 2020, p. 106). Šalys tokios sutarties sudaryme gali net nedalyvauti t. y. šalis nepriima sprendimo dėl tam tikrų sutarties sąlygų, jų nesideri, o tik „įjungia“ kompiuterinę programą (Mik, 2023, p. 484-485). Dėl šios priežasties natūralu, kad mokslinėje literatūroje vis dažniau keliama klausimai dėl kompiuterinės sistemos galėjimo išreikšti šalies valią tinkamai bei kaip tokia valia turėtų būti aiškinama tolimesniuose sutarties gyvavimo etapuose.

2.1. DI sudarytos sutarties valinis aspektas

Sutarties sudarymui yra būtina tinkamai išreikšta šalies valia. Valia tai Lietuvos civilinės teisės conceptualinis pagrindas, kurią gali išreikšti fiziniai asmenys, esantys normalios fizinės ir psichinės būsenos ir adekvačiai suvokiantys savo veiksmų padarinius ir aplinkybes (Mikelėnas et al, 2001, p. 158). Civilinis kodeksas aiškiai numato, kad savo valią gali išreikšti pats veiksnus asmuo (CK 2.5 str.) arba jo įgaliotas atstovas (CK 2.132 str.) Papildomai CK 2.81 str. numato, kad civilines teises ir pareigas juridinis asmuo įgyja per savo organus. Valios trūkumas sutartiniuose santykiuose gali lemti, kad sutartis bus laikoma nesudaryta arba šios defektas gali sąlygoti šios sutarties buvimą/pripažinimą negaliojančia (CK 1.84, 1.85, 1.90 ir t.t.). CK nenumato kitokių valios išreiškimo metodų, įskaitant valios išreiškimą per kompiuterinę programos sistemą, kai šalis tiesiogiai nedalyvauja sutarties sudaryme. Nesant aiškiai išreikštos žmogaus valios, galėtume teigti, kad DI sudaryta sutartis neatitinka valios kriterijaus ir laikyti tokią sutartį nesudarytą. Tai

pagrįstina ir tuo, kad moraliniu požiūriu be aiškiai išreikštos žmogaus valios prievolė negali atsirasti. Nepaisant to, socialinis teisingumas reikalauja, kad subjektas pasitelkęs DI sutartiniuose santykiuose prisiimtu atsakomybę už jo sudarytas sutartis, kadangi jis pats priėmė sprendimą pasitelkti DI (Allen et al, 1996, p. 46, 51). Be kita ko, darbo autorius mano, kad toks lakoniškas moralinis aiškinimas galėtų nepagrįstai riboti dispozityvius civilinius teisinius santykius (CK 1.2 str.).

Dalies autorių prilygina DI sudarytas sutartis su sutartimis sudarytomis per atstovą. Šie teigia, kad DI sistema turėtų būti laikoma įgaliotine dėl šio santykio panašumo bei būtinybės paaiškinti tinkamą tokios valios išraišką (Oliver, 2021, p. 87). Visgi, DI yra panašesnis į modernių laikų vergą, o ne pilnateisį atstovą civiliniuose santykiuose. Atstovavimo teorija paneigtina tuo, kad atstovai gali būti tik veiksnūs asmenys (CK 2.132), atstovui gali kilti atsakomybė už netinkamą atstovavimą (CK 2.136). Galbūt konceptualiai galėtumėme mąstyti apie CK pokyčius šias sutartis prilyginant atstovavimo santykiams, visgi šiuo metu tokio prilyginimo CK nenumato. Net ir konceptualiniu paržiūriu Matthew Oliver teigimu DI negali būti laikomas atstovu ir aiškinant DI sudarytos sutarties santykį nėra poreikio taikyti atstovavimo teoriją, kadangi šis nėra teisinis atstovas, o įrankis sutartiniuose santykiuose (Oliver, 2021, p. 87).

Esamą problemą Lietuvos teisinėje sistemoje nagrinėja S. Drazdauskas siekdamas pagrįsti, kad konceptualiai DI sudarytos sutartys neturi valios aspekto problemų. Šis remiasi Elizos Mik identifikuotais trimis esminiais DI sudarytos sutarties valios išraišką pagrindžiančiais argumentais. Pirmiausia, nors DI sudarytos sutarties atveju asmuo nežino apie visas sutarties sąlygas ar patį sutarties sudarymo faktą, tačiau jo pagrindinis lūkestis naudojantis DI, būtent, ir yra išvengti papildomos duomenų analizės ir efektyvinti sutarties sudarymo procesus. Asmuo išreiškia savo valią dėl įrankio (DI) sudaromų sutarčių ir sutinka su tokiu būdu suderėtomis sutarties sąlygomis. Toks asmens siekis racionaliai motyvuotas ir pagrįstas. Be kita ko, CK 6.166 str. įtvirtina žinojimo prezumpciją, kuri numato, kad oferta ir akceptas tampa žinomi adresatams nuo jų pristatymo į elektroninę pašto dėžutę. Ši nuostata suteikia įstatyminių pagrindą tokią sutartį laikyti tinkamai sudarytą, kai sutarties faktą DI pasitelkusi šalis gali žinoti ir gali su šios sutarties turiniu susipažinti (Drazdauskas, 2024). Pabrėžtina, kad asmuo taip pat gali kreiptis į sutarties šalį asmeniškai ir modifikuoti savo sutartinį santykį be DI įsikišimo. Antra, objektyvioji sutarčių teisės teorija, šia teorija grindžiama Lietuvos sutarčių teisė, vertina išraiškos formą, o ne vidinį subjekto žinojimą, todėl teisiniai padariniai sietini su momentu, kai šalies pareiškimas objektyviai tampa žinomas kitai šaliai. Stasys Drazdauskas siūlo DI sudarytos sutarties

valios išreikštą vertinti kaip suprogramuotą valią, kuri atsiskleidžiama nustatant parametrus ir pagal juos formuluojant instrukcijas kompiuteriui, arba kaip virtualus, kompiuterio sugeneruotas ir išreikštas sutikimas būti saistomam. Trečias argumentas sietinas su tuo, kad kompiuteris nėra nei subjektas, nei atstovas, o įrankis, kurį žmogus pasitelkia ši „įjungdamas“. Šiuo atveju asmuo pats priėmė sprendimą pasitelkti DI ir įgalino kompiuterinę sistemą savo aktyviais veiksmais kurti sutartinius santykius (Drazdauskas, 2024). Minimi argumentai aiškiai pagrindžia, kad konceptualiai galime DI sutartis priskirti DI pasitelkusiai šaliai.

Šiuos argumentus sustiprina ir Singapūro apeliacinio teismo išaiškinimas byloje, kurioje buvo sprendžiamas klausimas dėl automatinių sistemų sudarytų sutarčių validumo. Teismas aiškiai nurodė, kad prekybos algoritmai veikia pagal jų kūrėjų nustatytus parametrus, todėl jų veiksmai priskiriami žmonėms, kurie juos naudoja. Remdamasis objektyviaja sutarties sudarymo teorija šis teismas konstatavo, kad sutartys sudaromos pagal išorinius elgesio požymius, o ne subjektyvią šalių valią, todėl algoritmo vykdomi sandoriai gali būti laikomi galiojančiais. Be to, buvo atmestas argumentas, kad algoritmo naudojimas keičia esminius sutarties sudarymo principus – algoritmas veikia tik kaip įrankis, padedantis vykdyti sandorius. Nors algoritmas savarankiškai nustatė sandorio kainą ir laiką, jo veiksmai buvo visiškai nulemti žmogaus iš anksto suprogramuotų taisyklių. Todėl sutartinė valia buvo laikoma išreikšta, o sudarytos sutartys – galiojančios ir privalomos (Singapūro Respublikos apeliacinio teismo 2019 m. spalio 14 d. nutartis).

Doktrinoje sutinkama ir oponuojančių nuomonių aiškinančių, kad DI sudarytos sutartys neturi tinkamai išreikštos valios elemento. Šios nuomonės paremtos aiškinimu, jog sutartiniam santykiui sukurti reikalinga aiškiai išreikšta asmens valia dėl konkrečių sutarties sąlygų (Oliver, 2021, p. 64). Nors žinojimo prezumpcija ir galėtų būti taikoma, visgi ši prezumpcija gali būti nuginčyta, jei adresatas įrodo, kad jis iš tikrųjų nežinojo apie sutartį (Mikelėnas, 2003, p. 212). Neatmestina, kad DI galėtų sudaryti sutartis prie kurių prieigos gali neturėti ir pats DI „įjungęs“ asmuo. Be kita ko, dėl didelės duomenų apimtys šis asmuo gali neturėti realios galimybės susipažinti su konkrečios sutarties turiniu. Papildomai, objektyvioji sutarčių teisė reikalauja, kad sutarties šalis iš kitos šalies veiksmų suprastų, jog ši tinkamai išreiškė savo valią dėl sutarties sąlygų. Visgi sutartį sudarinėjant interneto svetainėje su DI gali būti daugiau nei akivaizdu, kad joks asmuo tiesiogiai santykiyje niekaip nedalyvauja ir dėl sutarties sąlygų nesidera (Oliver, 2021, p. 65). DI įpareigojus nurodyti, kad šis derasi dėl sutarties sąlygų, tokį objektyvų valios aiškinimą diskredituotume šiuo aspektu, nors DI akto reguliavimu siekiama tinkamo vartotojų

informavimo, o ne uždrausti tokių sutarčių sudarymą (DI akto 50 str. 4 d.). Svarbu pabrėžti, kad programuotojas sukūręs DI kodą negali tiksliai žinoti, kokį rezultatą šis generuos, todėl nors asmuo ir pasitelkia tokį įrankį, šis negali būti tikras dėl šios įrangos kuriamo rezultato, todėl kita protinga bei išsilavinusi šalis negalėtų vadovautis tokia išankstine nuostata (Oliver, 2021, p. 65). Priešingai teigiantys argumentai per daug sureikšmina faktinį kodo užrašymą bei ignoruoja realų DI veikimo principą.

Šio darbo autoriaus nuomone šiuo metu esami doktrininiai nesutarimai kyla dėl skirtingo DI veikimo bei jo galimybių įsivaizdavimo. Šiuo metu siekiama doktriniškai paaiškinti, kodėl diskutuotinos sutartys turėtų būti laikomos sudarytomis, tačiau dabartinis reguliavimas nebuvo pritaikytas DI sudaromoms sutartims reguliuoti. Dėl technologinės pažangos ir teigiamo ekonominio efekto norime šias sutartis priskirti prie galiojančių, todėl ieškome tinkamos doktrininio sutarčių teisės aiškinimo (Oliver, 2021, p. 62). Nors dalį DI sudarytų sutarčių šiuo metu dalinai galime pagrįsti, kaip tinkamai sudarytas, visgi sparti DI pažanga šį aiškinimą ateityje gali dar labiau komplikuoti.

Šiuo metu Jungtinių Tautų Tarptautinės Prekybos Teisės Komisijos (toliau – **UNCITRAL**) parengtas Modelinis įstatymas (toliau – **Modelinis įstatymas**) dėl automatizuotų sutarčių jau pabrėžia aiškesnio reguliavimo poreikį DI srityje. Paties Modelinio įstatymo 5 straipsnis įtvirtina principinę nuostatą, kad vien automatinės sistemos naudojimas sutarčiai sudaryti negali būti pagrindu ginčyti jos galiojimą (UNCITRAL, 2023a). Europos teisės instituto, nagrinėjant vartojimo sutarčių sudarymą per skaitmeninius asistentus, taip pat pateikė siūlymą papildyti elektroninės komercijos direktyvą, aiškiai numatant sutarčių sudarymo galimybę per automatizuotas sistemas (European Law Institute, 2023, p. 38). Toks esamos problemos sprendimas atrodo racionalus ir pagrįstas, kadangi papildomos modifikacijos subjekto ar atstovavimo institutuose principingai keistų reguliavimą ir sistemą, tačiau tokio poreikio šiuo metu nėra (Oliver, 2021, p. 87). Valios išraiškos problema gali būti išspręsta įtvirtinant papildomą nuostatą nacionalinėje teisėje, kuri būtų iš esmės pagrįsta „priskyrimo“ teorijos principu. Darbo autoriaus nuomone, šiuo metu sunku sugalvoti argumentų, kodėl „priskyrimo“ teorijos įtvirtinimas įstatyme galėtų iškreipti sutarčių teisės sistemą ar kitaip pažeisti moralinį teisingumą.

Dabartinis reguliavimo nepakanka teisiškai pagrįsti DI sudarytų sutarčių valinį aspektą. Nors dabartiniam technologinės pažangos pritaikymui šis reguliavimas nėra smarkiai problematiškas, visgi jis gali pasirodyti sudėtingas ar ne iki galo aiškus. Tai gali turėti neigiamos įtakos netinkamam tokių sutarčių kvalifikavimui teismuose ar nepagrįstam tokių sutarčių vengimui verslo aplinkoje. Siekiant išvengti minimų problemų bei

palengvinti esamo reguliavimo interpretaciją, rekomenduoju papildyti CK Modelinio įstatymo 5 str. nuostata, įtvirtinant, kad sutartys, sudarytos automatizuotai, be žmogaus įsikišimo, laikomos sudarytomis tinkamai to asmens, kuris šią technologiją naudojo savo sutartiniuose santykiuose.

2.2.DI sudarytos sutarties aiškinimas

DI sutarčių sudaryme dalyvauja keturios subjektų grupės t. y. DI kūrėjas, DI duomenų teikėjas, DI operatorius ir asmuo su kuriuo sutartis sudaryta. Paprastai operatorius valia yra išreiškiama sutartie sudarymui per DI, kadangi šis „įjungia“ bei įgalina DI (UNCITRAL, 2023b, p. 7). DI kūrėjas ar DI tiekėjas prisideda kurdami įrankį, tačiau patys nebūtinai turi intencijų sudarinėti atitinkamas sutartis. Nors DI operatorius ir sudaro sutartį ir jo išvestinė valia, kaip aptarta anksčiau, yra išreiškiama sutarčiai sudaryti, visgi kyla problema dėl tokios sutarties nuostatų aiškinimo. Sutarties šalys gali nesutarti dėl sutarties nuostatų turiniu, nuostatos gali prieštarauti tarpusavyje ar sąlygos išmaniosiose sutartyse gali neveikti taip, kaip planuota (Law Commision, 2021, p. 78-90). Dėl šios priežasties toliau bus nagrinėjama DI sudarytos sutarties valios subjektyvus ir objektyvus aiškinimas ir šio aiškinimo problemos.

2.2.1. Subjektyvaus aiškinimo problemos

CK 6.193 str. 1 d. numato, kad aiškinant sutartį pirmiausi turi būti analizuojami tikrieji sutarties šalių ketinimai. Ši nuostata įtvirtina subjektyvųjį sutarties aiškinimo principą, reikalaujanti aiškinti tikruosius šalių ketinimus, o ne vien rašytinį sutarties tekstą. Pirmenybę teikiame tikriesiems šalių ketinimams, kuriuos jos turėjo omeny sudarydamos sutartį (Mikelėnas, 2003, p. 252). Taikant subjektyvųjį aiškinimo metodą siekiama nustatyti, kokie buvo šalių ketinimai ir valia dėl sutarties sudarymo (Drazdauskas, 2008, p. 243). DI nėra žmogus, kuris galėtų mąstyti, ar suprasti teisinius konceptus, šis instrumentas paremtas bendrąją žodžių analize ir jų tarpusavio ryšių nustatymu. DI nėra asmuo turintis konkrečius ketinimus, tikslus ar motyvus (Mik, 2023, p. 24). Londono miesto korporacijos (ang. *The City of London Corporation*) suformuota Technologinės teisės garso taryba (angl. *The LawTech Sounding Board*) taip pat teigia, kad „Mašina nemąsto ir nevertina. Ji nesiima tokių veiksmų, kad išsiaiškintų šalių ketinimus. Atvirkščiai, koduotų sutarčių atveju kodas turės vieną reikšmę - jis reiškia tai, ką kodas daro, kai yra vykdomas“ (Law Commision, 2021, p. 88). DI operatorius aktyviai gali nedalyvauja sutarties sudaryme ir gali net nežinoti dėl kokių sąlygų jo pasitelktas įrankis sulygs. Šiuo atveju tokiais sutarčiai galėtų būti labai sunku pritaikyti subjektyvųjį sutarties aiškinimo metodą, kuriuo siekiama nustatyti DI pasitelkusios šalies subjektyviąją valią. Šis teiginys pagrįstinas ir tuo, kad analizuota šios

sutarties valios išraiška gali būti aiškinama tik objektyviuoju sutarčių teisės aspektu, kadangi DI sudarytos sutartys turi subjektyvios asmens valios trūkumą (Oliver, 2021, p. 65). Atsižvelgiant į DI veikimo modelį, DI operatorius nusprendęs pasitelkti DI savo sutartinių prievolių kūrimui pats prisiima riziką, kad sudarytos sutartys nebūtinai atitiks jo asmens subjektyviąją valią. Jis pats priima sprendimą naudotis instrumentu, kuris gali savarankiškai sulygti dėl sutarties. Jei tokių sutarčių analizei taikytume subjektyvųjį sutarties aiškinimo metodiką, paneigtumėme kitos sutarties šalies interesus, kadangi ši neturėjo galimybės žinoti ar suprasti DI operatoriaus intencijų ar motyvų, o konkrečią sąlyga sudarė su DI, kuris neturi nei ketinimų nei motyvų. Operatorius pasitelkdamas DI savo sutartinių santykių kūrimui, tokiu būdu atsisako šio sudarytų sutarčių aiškinimo per subjektyviąją asmens valią, kadangi šio subjektyvi valia išreiškiama tik dėl DI pasitelkimo sutartiniuose santykiuose. Darbo autorius supranta poziciją, kad tokiu subjektyvus aiškinimas galėtų padėti užtikrinti šalių lygiateisiškumą santykiuose, visgi subjektyvus sutarties aiškinimas nėra skirtas šalių lygybei užtikrinti, o tik tikrajai šalių valiai identifikuoti.

Be kita ko, kyla pagrįsta abejonė, ar sutartis negalėtų būti aiškinama atsižvelgiant į DI kūrėjo ar DI duomenų teikėjo ketinimus, motyvus ir t. t. Pirma, šie asmenys nėra sutarties šalys ir dažniausiai neturi jokio suinteresuotumo dėl DI sudarytų sutarčių. Antra, trečioji šalis derindama savo valią neturi būti įpareigota atsižvelgti į visų DI kūrėjų interesus ar motyvus sudarinėdama savo sutartį, jei objektyviai ši valia prieštarauja sutarties tekstui ir negalėjo jokių kitu būdu būti identifikuota. Kitoks požiūris paneigtų ir civilinių teisinių santykių stabilumo principą. Trečia civilinis santykis sieja operatorių ir DI kūrėją, todėl kodo defektai ar aptartų sąlygų neįgyvendinimas galėtų būti analizuojamas taikant atsakomybę už šios sutarties nevykdymą. Ketvirta, įstatymas aiškiai nustato, kad subjektyvusis principas taikomas analizuojant sutarties šalių, o ne šalių įrankių kūrėjų motyvus ir tikslus.

2.2.2. Objektyvaus aiškinimo problemos

Jau kurį laiką yra diskutuojama dėl koduotų išmaniųjų sutarčių aiškinimo ir interpretavimo. Esminė problema kylanti iš kodu užrašytų sutarčių aiškinimo yra tai, kad šios sutartys neturi perteiktos lingvistinės prasmės. CK 6.193 str. 1 d. numato, kad jei šalies neina nustatyti tikrųjų šalių ketinimų, tai turi būti taikomas protingo žmogaus standartas. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika formuojama, kad taikant objektyvųjį testą žiūrime, kaip sutartį būtų supratę analogiškai šalims protingi asmenys (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. gruodžio 10 d. nutartis civilinėje byloje). Visgi išmaniųjų sutarčių sąlygos gali būti

apibrėžiamos tik kodine, o ne lingvistine, išraiška (Law Commision, 2021, p. 1). Todėl natūraliai kyla klausimas, kaip teismas turėtų interpretuoti ir aiškinti DI sudarytos sutarties nuostatas, kai ši sutartis apibrėžta tik kodine išraiška. Svarbu pabrėžti, kad protinga analogiška šalis nebūtinai supranta ir gali skaityti kompiuterio kodą.

2021 m. lapkričio 25 d. Jungtinės Karalystės teisės komisija dėl teisės reformavimo (toliau – **Komisija dėl teisės reformavimo**) paskelbė savo pranešimą dėl išmaniųjų sutarčių ir patarimų vyriausybei. Šiame pranešime aiškinamos galimos sutarčių aiškinimo ir protingo asmens standarto taikymo problemos išmaniosioms sutartimis. Ši komisija pateikia siūlymą sutartį aiškinti taip, kaip ją interpretuotų protingas asmuo turintis programavimo žinių. Sutinkama dvejonių, kad tokį aiškinimą atliktų ne teisėjas, o programuotojas (Komisija dėl teisės reformos, 2021, p. 80-88). Visgi toks aiškinimo principas pagrįstinas tuo, kad teismas interpretuodamas dokumentą neturėdamas kitos kalbos žinių jį aiškins pasitelkdamas vertėjus. Analogiškas santykis būtų taikomas ir verčiant kodinę išraišką. Nick Hsu ir Jagjit S. Sahota kritikuoja tokį aiškinimą, kadangi kodinė išraiška ne visada gali būti tinkamai ar suprantamai teisėjui išversta, kadangi kompiuteris iš principo mąsto kitaip. Pabrėžtina, jog testas galbūt ir būtų pritaikomas išmaniosioms sutartims aiškinant, tačiau šis testas negali veikti, jei išmaniosios sutartys yra sudarytos pasitelkiant DI. DI kodas yra nesuprantamas net programavimo ekspertams, nes jam aiškinti reikia milžiniškos skaičiavimo galios (Hsu et al, 2023, p. 166). Racionalus šios problemos sprendimo būdas būtų taikyti funkcionuojančio kompiuterio standartą. Šis standartas reiškia, kad kompiuterio kodas turi būti aiškinamas taip, kaip atitinkamas funkcionuojantis kompiuteris jį vykdytų. Komisija dėl teisės reformavimo šį standartą atmetė išmaniųjų sutarčių atveju, visgi DI problematika šiame Komisijos dėl teisės reformavimo pranešime nebuvo vertinama. Nors šis testas iš esmės ir nepaaiškina tikrųjų šalių ketinimų objektyviai, visgi tokios DI sudarytos išmaniosios sutarties atveju šis standartas gali būti vienintelis būdas tinkamai išspręsti sutarties nuostatų aiškinimo problemas (Komisija dėl teisės reformos, 2021, p. 80-88). Yra siūlymų apskritai tokias sutartis aiškinti subjektyviu metodu, visgi ši pozicija darbo autoriaus nuomone nėra pagrįsta dėl subjektyvios valios trūkumo tokiose sutartyse. Atsižvelgiant į tai, darytina išvada, kad DI sudarytos sutartys turėtų būti aiškinamos tik objektyviuoju aiškinimo metodu, jei šios sutartys yra išreikštas ne kodine išraiška.

Apibendrinant galime teigti, kad subjektyvūs DI operatoriaus motyvai ir ketinimai aiškinimui reikšmingi tik tiek, kiek juos aiškiai galime identifikuoti sutarties sudaryme. Jei šis iš esmės sutarties sudaryme nedalyvavo, tai šio motyvai ir tikslai neturėtų būti

aiškinami. Programuotojo ar duomenų teikėjo motyvai sutarties aiškinimui nėra reikšmingi, kadangi pastarieji yra per daug nutolę nuo analizuojamų sutartinių santykių. Be kita ko, prieita prie išvados, kad išmaniosios sutartys sudarytos DI turėtų būti interpretuojamos pasitelkiant funkcionuojančio kompiuterio standartą, t. y. vertiname, kaip tokią sutartį perskaitys ir vykdys atitinkamas funkcionuojantis kompiuteris. Autoriaus nuomone, šios aplinkybės ateityje gali turėti didelės įtakos sutarčių teisei, kaip ją suprantame šiandien. Šios aplinkybės sutarčių interpretavimą ir skaitymą gali paversti formaliu ir mechanišku procesu, ypač kai abi šalys savo sutartiniuose santykiuose naudoja DI.

3. DI RIZIKOS SUTARTINIUOSE SANTYKIUOSE

DI nėra teisės subjektas ar teisėtas atstovas, todėl už šio atliekamus veiksmus atsakomybę prisiima DI operatorius (Report from the Expert Group..., 2019, p. 37-39). DI sugebėjimas laisvai priimti sprendimus bei veikti autonomiškai gali būti siejamas ir su nenuspėjamumu. Šios sistemos kelia sunkumu nustatyti, kaip ir kuo remiantis DI priėmė atitinkamus sprendimus sudarinėję ar vykdant sutartį. Didelę dalį įtakos DI sistemų veikimui turi duomenys pateikti į sistemas, todėl šių duomenų klaidingumas, netikslumas, gali lemti DI sistemos klaidas, neteisėtą bei diskriminacinį elgesį. Netinkamą DI veikimą gali lemti ir programuotojo klaidos ar DI operatoriaus nekompetencija naudojant DI (Fortuna, 2024, p. 99-100). Šios sistemos rizikos stipriai veikia DI patrauklumą naudojant jį sutartinių santykių vykdymui. Šia darbo dalimi siekiama nustatyti, kaip turėtų būti vertinamos DI klaidos bei iš principo, ar apskritai toks įrankis gali būti pasitelktas sutartinių santykių vykdymui ir kūrimui?

3.1. DI esminė klaida

Automatizuotų sutarčių sudaryme klaidos nėra naujiena. Klaidos aspektas buvo nagrinėjamas ir anksčiau minėtoje Singapūro apeliacinio teismo byloje, kurioje algoritmas dėl techninės klaidos įvykdė sandorį gerokai didesne nei rinkos verte (Singapūro Respublikos apeliacinio teismo 2019 m. spalio 14 d. nutartis civilinė byla). DI sistemos gali analizuoti duomenis ir savarankiškai daryti išvadas, tačiau jų veikimui įtaką daro šališki, neteisingi duomenys bei programuotojų klaidos. Šios programuotojo klaidos gali lemti netikėtą DI elgseną. Nepaisant to ši netikėtumą gali sąlygoti ir DI ypatumas mokytis ir tobulėti savarankiškai. Kaip sistema veiks po ilgalaikės praktikos gali būti sunku prognozuoti. Galima išskirti tris pagrindines DI klaidų rūšis, turinčias įtakos sutarčių sudarymui ir vykdymui. Pirmoji susijusi su klaida DI sistemos kode. Antroji klaida nulemta DI veikimo ypatumų, kai DI pateikia nenuspėjamą rezultatą, kurio joks protingas asmuo nebūtų galėjęs tikėtis ar tokios sutarties joks protingas žmogus nebūtų sudaręs. Trečioji klaidos rūšis yra susijusi su DI sudarytos išmaniosios sutarties aiškinimo klaida (aptarta III magistro darbo dalyje), kadangi šios sutarys gali neturėti lingvistinės išraiškos, o gali būti užprogramuotos tik kodu, todėl kyla rizika, kad šios bus netinkamai interpretuojamos (Fortuna, 2024, p. 99-100). Toliau bus siekiama išanalizuoti, kaip DI klaida būtų vertinama Lietuvos civilinėje teisėje ir kokių būdu DI operatorius galėtų siekti tokios sutarties ar jos sąlygos panaikinimo.

3.1.1. Sutartis sudaryta dėl klaidos

Lietuvoje klaidos institutas įtvirtintas CK 1.90 str., kuris numato, kad dėl suklydimo sudaryti sandoriai gali būti pripažinti negaliojančiais. Šie sandoriai priskiriami prie turinčių valios trūkumų. Asmuo sudarydamas tokią sutartį klysta dėl pačios sandorio esmės, t. y. dalyko, dalyko vertės ir tapatumo. Suklydimu laikoma klaidinga prielaida, susijusi su faktais ar teisės normomis, egzistavusiais sutarties sudarymo momentu, jeigu normaliai atidus ir protingas asmuo, žinodamas tikrąjį reikalų padėtį, panašioje situacijoje sandorio nebūtų sudaręs arba būtų jį sudaręs iš esmės kitokiomis sąlygomis. Protingumo principas reiškia, kad asmuo privalo pats rūpintis savo teisėmis ir pareigomis ir prieš atlikdamas bet kokią veiksmą, asmuo turi apsvarstyti galimus teisinius padarinius. CK įtvirtintas klaidos institutas yra aiškinamas, kaip sandorio turinio ar valios raiškos klaida (Mikelėnas, 2003, p. 196; Mikelėnas, 1996, p. 414; Lietuvos Aukščiausiojo teismo nutartis 2024 m. lapkričio 29 d. civilinėje byloje). Be kita ko, CK 1.90 str. 5 d. numato, kad suklydimas negali būti laikomas turinčiu esminės reikšmės, kuomet šalis suklysta dėl savo paties didelio neatsargumo arba aplinkybių, dėl kurių riziką buvo prisėmusi.

Taikant šią normą DI sudarytoms sutartims, galėtume teigti, kad DI operatorius klaidingai tikisi, jog DI veiks racionaliai, todėl sandoriai, sudaryti dėl sistemos klaidos, galėtų būti pripažinti negaliojančiais. Lietuvos apeliacinis teismas nagrinėjo panašią situaciją, kai valiutos keityklos algoritmo atlikta klaida nustatant valiutos keitimo kursą lėmė, kad asmuo sudarė valiutos keitimo operacijas keliasdešimt kartų didesniu kursu nei Europos Centrinio Banko paskeltas kursas. Šioje byloje teismas remdamasis šalies tyčiniu elgesiu, pasinaudojant valiutų keityklos sistemos klaida, bei remdamasis sąžiningumo, teisingumo, protingumo principais, pripažino sandorį negaliojančiu CK 1.90 str. pagrindu (Lietuvos apeliacinio teismo 2024 m. vasario 29 d. sprendimas civilinėje byloje). Visgi šiuo atveju aktualu tai, kad teismas pabrėžė, kad *„nors ieškovė yra licencijuota finansų rinkos dalyvė, teikianti finansines paslaugas, tačiau tai savaime nereiškia, kad tokias paslaugas teikiantis subjektas objektyviai gali numatyti visus sistemos sutrikimus (klaidas) ir jų išvengti“*. Tuo pačiu teismas paneigė pirmosios instancijos argumentus, kad valiutos keitykla neįdiegė pakankamai saugiklių savo rizikai suvaldyti (Lietuvos apeliacinio teismo 2024 m. vasario 29 d. sprendimas civilinėje byloje). Tokia teismo pozicija suponuoja, kad Lietuvos teisinėje sistemoje automatizuotų sutarčių klaidos turėtų būti vertinamos, kaip objektyviai nenumatomos. Šia praktika remiantis tokios klaidos galėtų būti pripažintos esminėmis ir įvykusios ne dėl pačio subjekto neatsargumo ir kaltės. Pažymėtina, kad teismas analizavo elektroninės sistemos klaidą, todėl manytina, kad analogišku atveju,

susijusiu su DI, sistemos operatorius tuo labiau negalėtų numatyti ir išvengti visų galimų DI klaidų.

Singapūro apeliacinio teismo byloje taip pat buvo aptartas sutarties negaliojimas dėl klaidos. Singapūro teismas pabrėžė, kad klaidai įvykus dėl sistemos trikdžio ar kodo problemų šis atvejis vertintinas ne kaip suklydimas dėl esminių sandorio sąlygų, o šalies klaidingos prielaidos susidarymas dėl autonominės sistemos veikimo (Singapūro Respublikos apeliacinio teismo 2019 m. spalio 14 d. nutartis civilinė byla). Tai buvo vienas esminių teismo argumentų aiškinant sandorio klaidos ir algoritmo santykį. Sutinkama nuomonių, kad tokie teismo argumentai pagrįsti tik taikant klaidos institutą situacijoms, kuomet klaidą DI atlieka dėl šios programinės sistemos kodo trūkumų (Hakim, 2021). Visgi, darbo autoriaus nuomone šalis taip pat susidaro klaidingą prielaidą apie DI sistemos veikimą, o ne apie sandorio turinį, kai ši sistema atlieka veiksmus, kurių joks protingas asmuo negalėtų tikėtis, dėl DI veikimo ypatumų.

Autoriaus nuomone, nors Lietuvos apeliacinis teismas aiškino santykį per klaidos institutą, visgi konstatuotina, kad teismo sprendimas buvo labiausiai nulemtas bei argumentuotas vertinant tik kitos šalies nesąžiningą elgesį ir taip pripažįstant klaidą esmine. Lietuvos apeliacinis teismas neįsigilino į platformos sistemos klaidos teisinį vertinimą ir sistemos operatoriaus prisiimtą riziką. Šiai aspektais teismas pasisakė tik lakoniškai. Visgi manytina, kad šie aspektai taikant diskutuojamą sandorio negaliojimo institutą yra esminiai, kadangi CK aiškiai numato, kad pačios šalies neatsargumo nulemta klaida negali būti laikoma esmine (CK 1.90 str. 5 d.). Remiantis Singapūro apeliacinio teismo argumentais labiau pagrįstina, kad sutarties šalis pasitelkusi DI prisiima riziką dėl šios sistemos veiksmų sudarant sutartį. Galbūt asmuo ir turi klaidingą prielaidą dėl šios sistemos veikimo, visgi ši suklydimas nėra sietinas su sudarytos sutarties turiniu. Dėl šių priežasčių DI naudojusi šalis Lietuvos teisinėje sistemoje irgi neturėtų galėti remtis klaidos institutu, siekiant pripažinti DI sudarytą sutartį negaliojančia, kai ši sistema susitarė dėl konkrečios sutarties ar jos sąlygos. Tolimesnė teismų praktika turėtų aiškiai pabrėžti, kad šių sistemų nulemtos klaidos negali būti prielaida išvengti sutarties, kitos aiškinimas nepagrįstai pažeistų kitos sandorio šalies interesus, paneigiant DI operatoriaus prisiimama sandorio riziką.

3.1.2. Sutartis sudaryta apgaule

CK 1.91 str. įtvirtina, kad sandoris sudarytas dėl apgaulės gali būti teismo sprendimu pripažintas negaliojančiu. Apgaulė doktrinoje aiškinama, kaip asmens suklydimas dėl esminių sudaromo sandorio aplinkybių (Mikelėnas et al, 2001, p. 203). Viena šalis žino

ar/ir nutyli, nuslepia svarbias aplinkybes, kurias kita sandorį sudaranti šalis žinodama priimtų kitokį sprendimą dėl sandorio (CK 1.91 str. 5 d.). Lietuvos Aukščiausias Teismas pabrėžia, kad nustatant apgaulę būtina analizuoti apgautosios sandorio šalies valios formavimosi procesą, jos tikruosius ketinimus, aiškintis, ar ji suvokė tikrąją sandorio, atskirų jo sąlygų esmę, ar ji sprendimą dėl sandorio sudarymo ar atskirų jo sąlygų priėmė savarankiškai, ar veikiama kitų, pašalinių veiksmų (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. spalio 30 d. nutartis civilinėje byloje). Apgaulės atveju apgautosios sandorio šalies valią paveikia kitos šalies ar trečiojo asmens nesąžiningi veiksmai. Sudarytas sandoris yra ne sandorio šalies laisvos valios išraiškos rezultatas, o kitos sandorio šalies ar trečiojo asmens nesąžiningų veiksmų rezultatas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. balandžio 14 d. nutartis civilinėje byloje). Ši nuostata aktuali, kai DI sudaromas sandoris yra akivaizdžiai nenaudingas DI pasitelkusiai šaliai ir kita sandorio šalis žino aplinkybę, kad kita šalis sandorį sudarinėja naudodamasi DI sistema. Dėl šios priežasties kita šalis galėtų suprasti, kad toks sandoris sudaromas dėl DI klaidos, kai šis akivaizdžiai neproporcingas. Kita šalis tokiu atveju gali protingai suvokti, kad šalis veiksma asmeniškai, ne per DI sistemą, tokio sandorio nesudarytų. Tokioje situacijoje ši galėtų sandorio nesudarinti arba imtis aktyvių veiksmų informuoti DI naudojančią sutarties šalį apie galimą klaidą sistemoje, taip įsitikinant dėl sandorio aplinkybių.

Visgi, jau minėtoje byloje Lietuvos apeliacinis teismas nagrinėjęs sistemos atliktas klaidas nustatė, kad kita šalis žinojo ir aktyviais savo veiksmais pasinaudojo programinės sistemos klaida, tačiau tokį santykį kvalifikavo, kaip esminį valiutos keityklos suklydimą, o ne apgaulę (Lietuvos apeliacinio teismo 2024 m. vasario 29 d. sprendimas civilinėje byloje). Svarbu paminėti, kad CK 1.90 str. 4 d. numato atvejį, kad klaidos nuostatos taikomas sutartiniais santykiams, kai viena šalis suklaidina kitą šalį, neturėdama tikslo apgauti, tačiau tokio sandorio vykdymas prieštarautų teisingumui, sąžiningumui, protingumui. Todėl teismo situacijos kvalifikavimas, kaip suklydimo, paneigia apgaulės instituto taikymą. Dėl šios priežasties apgaulės nuostatos analogiškoje situacijoje negalėtų būti taikomos. Tokia praktika pagrįsta, kadangi šiuo atveju sudarytas sandoris nėra kitos sandorio šalies veiksmų rezultatas, o pačios klydusios šalies veiksmų rezultatas.

Atsižvelgiant į tai, kad apgaulė reikalauja aktyvių nesąžiningų veiksmų arba esminių aplinkybių nuslėpimo, vien DI suklydimas ar kita šalis, suprantanti apie DI naudojimą, savaime nesuponuoja apgaulės fakto. Apgaule negalime remtis, jei nėra įrodymų, kad kita sandorio šalis tyčia siekė suklaidinti arba pasinaudojo suklydimu nesąžiningais tikslais. Kitu atveju būtų nepagrįstai perkeliama pareiga DI nenaudojančiai

sandorio šaliai ne tik suprasti, kad ji derasi su DI, bet ir įvertinti sandorio naudingumą kitai šaliai, aktyviai aiškintis galimus DI veikimo trūkumus bei sulaukti papildomo patvirtinimo dėl sandorio sąlygų teisingumo. Be to, analizuojant DI operatoriaus valios formavimosi procesą, matyti, kad pasitelkdamas DI jis pats prisiima riziką dėl jo sudarytų sutarčių. Todėl formuojama teismų praktika leidžia manyti, kad vien DI padaryta klaida, net jei kita šalis apie tai žinojo, nesudaro pagrindo pripažinti sandorį negaliojančiu dėl apgaulės.

3.1.3. Sutarties atsisakymas dėl esminės šalių nelygybės

CK 6.228 str. įtvirtina sutarties atsisakymo institutą, kuriuo numatoma, kad sutarties šalis gali atsisakyti sutarties, jei sutartis ar atskira jos sąlyga suteikė perdėta pranašumą kitai šaliai. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje pabrėžiama, kad taikant CK 6.228 būtina derinti sutarties laisvės ir sutarties privalomumo principus su bendraisiais teisingumo, sąžiningumo ir protingumo principais (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. kovo 17 d. nutartis civilinėje byloje). Pagrindas konstatuoti didelę nelygybę yra tada, kai sutartis nulemia didelę šalių prievolių neatitiktį, kai viena šalis kitos sąskaita įgyja neproporcingai didelę, palyginti su jos prievolėmis, naudą, o kitos šalies nauda yra neproporcingai maža. Mikelėnas pabrėžia, kad vien daikto rinkos vertės ir kainos skirtumas nėra pagrindas taikyti minimą straipsnį (Mikelėnas, 2003, p. 305). Visgi, ne proporcija tarp įsipareigojimų laikytinas esminiu kriterijų nustatant nelygybę, tačiau faktas, kad nelygybė šokiruotų protingą žmogų (Drazdauskas, 2008, p. 237). Mintoje Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje pabrėžiama, kad vertinant, ar egzistuoja esminė sutarties šalių nelygybė, būtina nustatyti objektyvųjų kriterijų t. y. sukeliama šokiruojanti disproporcija tarp šalių gaunamos naudos iš sutarties bei subjektyvųjų kriterijų, ar stipresnioji šalis nesąžiningai pasinaudojo silpnesniąja šalimi dėl jos ekonominio silpnumo ar sunkumų, neapdairumo, nepatyrimo, neturėjimo derybų patirties (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. kovo 17 d. nutartis civilinėje byloje).

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas taip pat pažymi, kad remiantis UNDROIT principais, Lietuvos teisinėje sistemoje kartais gali užtekti nustatyti tik objektyvųjų kriterijų t. y. sutarties prigimtis ir tikslas gali lemti, kad užteks didelės disproporcijos taikant aptartą sutarties atsisakymo pagrindą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. birželio 6 d. nutartis civilinėje byloje). S. Drazdauskas teigia, kad subjektyvaus kriterijaus pagrindinė kilmė yra siekis užtikrinti, kad socialiniai šalių santykiai nebūtų paneigti formaliai taikant disproporcijos elementą. Jis teigia, kad jei šalių įsipareigojimų atotrūkio negalime paaiškinti šalių specifiniais ar ypatingais socialiniais ryšiais, tai būtų pagrindas sutartį pripažinti negaliojančią. (Drazdauskas, 2008, p. 234-236). Visgi, sunku būtų aiškinti, kad

DI operatorius pasitelkdamas DI ir automatizuodamas sutarčių sudarymą gali turėti kitokių socialinių priežasčių sudaryti sandorius, kurie būtų iš esmės komerciškai nenaudingi jam. Toks argumentas pagrįstas tuo, kad DI sudaryta sutartis neturi valios subjektyvaus elemento. Darbo autoriaus neneigia, kad tokia situacija galima (pvz. iš anksto operatoriaus duoti nurodymai DI diskriminuoti atitinkamas subjektų grupes), o tik pabrėžia, kad dažnu atveju dėl savaiminio sutarčių automatizacijos tikslo, minima aplinkybė yra mažiau tikėtina.

Akivaizdu, kad CK 6.228 str. nuostatos galėtų būti aktualios ir DI sudarytos sutarties taikymui, kai dėl šios sistemos veikimo sudarytos sutartys sukuria didelę disproporciją tarp šalių gaunamos naudos. Būtent tokios situacijos ir buvo nagrinėjamos aptartose Singapūro apeliacinio teismo ir Lietuvos apeliacinio teismo bylose, kuomet buvo sudaryti sandoriai keletą kartų didesne kaina nei jų reali vertė. Lietuvos apeliacinio teismo sprendimas yra vertas kritikos, kadangi neargumentuotai pritaikė negaliojimo pagrindą dėl klaidos, kai automatizuotą sistemą naudojusi šalis tokio pat rezultato galėjo pasiekti CK 6.228 str. pagrindu. Taikant minimą straipsnį DI sudarytoms sutartims svarbu nustatyti, ar šalių nesieja ypatingi ryšiai ar santykiai ir, ar dėl DI klaidos atsiradusi įsipareigojimų disproporcija šokiruotų protingą žmogų. Atsižvelgiant į tai darytina išvada, kad DI operatorius galėtų atsisakyti DI sutarties CK 6.228 str. pagrindu, kai DI sudaryta sutartis dėl DI klaidos neatliepia proporcingo šalių įsipareigojimų paskirstymo.

Nors klaidos ir apgaulės negaliojimo pagrindai neturėtų būti taikomi DI sudarytos sutarties nuginklėjimui, kuri sudaryta dėl DI sistemos trikdžio. Dėl galimos DI sistemos klaidos riziką prisiima DI operatorius, o kita šalis neturi būti įpareigota svarstyti ir kreiptis tiesiai į operatorių dėl jos sistemos trikdžių. Visgi šalių nelygybės instituto doktrina ir teismų praktika leidžia teigti, kad Lietuvos teisinė sistema yra patraukli DI sistemų naudojimui ir tokių sutarčių sudarymui, kadangi dėl klaidos tarp šalių atsiradusios didelės įsipareigojimų disproporcijos galėtų būti ištaisytos šalių nelygybės instituto pagalba. Šalys naudodamos ir pasitelkdamos DI gali būti ramios, kad šios sistemos sudarytos sutartys, kurios stipriai nukrypsta nuo rinkos praktikos, neįpareigos jos vykdyti.

3.2. DI patikimumas ir atsparumas

Dr. Gintarė Samuolė teigia, kad „*dirbtinį intelektą lengva išmokyti taisyklių, tačiau kur kas sunkiau – vertybių, sudarančių žmogaus teisių šerdį, ir teisine sąmone grįstų pasirinkimų*“ (Infolex, 2022). Tuo pagrįstos ir DI keliamos kitos rizikos sutartinių santykių vykdymui. T. T. Arvind pabrėžia, kad socialiniu požiūriu DI galėtų būti pasitelktas sutarčių teisėje tik tuo atveju, jei šis galėtų būti atsparus ir patikimas (sąžiningas). Atsparumą autorius grindžia

gebėjimu prisiderinti prie įvairių situacijų ar aplinkybių be papildomų iš anksto turimų duomenų. Patikimumas (sąžiningumas) grindžiamas sugebėjimu priimti sąžiningus, teisingus, etiškus bei racionalius sprendimus (Arvind, 2024). Europos Sąjungos 2019 m. balandžio 8 d. publikuotose patikimo DI etikos gairėse (toliau – **Etikos gairės**), siekiama pateikti rekomendacijas DI kūrėjams, kokius etinius standartus turi atitikti DI, kad sumažintų keliamą DI riziką. Etikos gairėse išskiriama, kad DI turi būti teisėtas, etiškas ir patvarus techniniu ir socialiniu požiūriu (Aukšto lygio ekspertų grupė..., 2018, p. 9-26). T. T. Arvind teigia, kad šiuo metu esamos technologijos negali užtikrinti visiškai atsparaus ir patikimo DI sistemos veikimo (Arvind, 2024). Visgi doktrinoje sutinkama nuomonių, kad viskas priklauso nuo DI pateiktų duomenų kokybės ir turinio (Sayre, 2024). Toliau bus siekiama išsiaiškinti, ar šalys gali perduoti sutarčių vykdymą DI ir kokią įtaką sutarčių teisei gali turėti DI atsparumo ir patikimumo stoka.

3.2.1. Tinkamas sutarčių vykdymas

Sutarčių teisei DI patikimumo ir atsparumo diskusija yra ypatingai aktuali, kadangi pamatiniai sutarčių teisės principai – sąžiningumas, teisingumas, protingumas (CK 1.5 str.), kooperavimas, ekonomiškumas (CK 6.200 str.) reikalauja atitinkamo elgesio iš sutarties šalių. Sutartiniai santykiai turi būti grįsti šalių lygiateisiškumu (CK 1.5 str. 2 d. ir 6.228 str.). Mikelėnas sąžiningumą apibrėžia, kaip vertybinį žmogaus elgesio matą, kuris nustatomas pagal du kriterijus – objektyvųjį ir subjektyvųjį. Objektyvus sąžiningumas, tai žmogaus elgesys, kuris atitinka protingumo ir teisingumo principų reikalavimus. Iš objektyvaus sąžiningumo kildinamas ir rūpestingumas ir atidumas. Subjektyvus apibrėžtinai, kaip žmogaus psichikos būklė, konkrečioje situacijoje (analizuojamas išprusimas, išsimokslinimas, patirtis (Mikelėnas et al, 2001, p. 77). Perduodant sutarties vykdymą DI šie principiniai standartai turi būti užtikrinami, kitu atveju sutartinis santykis gali būti teismo modifikuojamas (CK 6.228 str.; CK 6.223 str.). Be kita ko, šių principinių nuostatų nesilaikymas gali lemti civilinės atsakomybės kilimą sutarties šaliai (Mikelėnas, 2003, p. 357). Esminė problema kyla perdavus sutarties vykdymą DI sistemai, jog ši, kaip minėta anksčiau, neturi žmogui būdingų vertybinių nuostatų, todėl sutarties perdavimas DI sistemai vykdyti gali būti ginčytinas, kaip iš principo negalimas.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pabrėžia, kad subjektai įgyvendindami savo teises ir atlikdami pareigas turi veikti laikydamiesi civilinės teisės principų (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2025 m. vasario 18 d. nutartis civilinėje byloje). Pati nuostata suponuoja aiškinimą, kad ne pačios DI vykdytos sutarties subjektyvus aspektas šiuo atveju turi būti analizuojamas, o šalies, pasitelkusios sutartiniuose santykiuose DI technologiją,

kadangi šalis yra sutartinio santykio subjektas. Autoriaus nuomone, svarbiausia analizuoti, ar DI operatorius elgėsi pakankamai apdariai ir sąžiningai perduodamas sutarties sudarymą, vykdymą, nutraukimą DI sistemai. Kokie buvo asmens racionalūs įsitikinimai, kad DI gali veikti tinkamai. Kitoks aiškinimas paneigtų bet kokio įrankio, skaičiavimo modelio ar automatizuotos sistemos naudojimą sutartiniuose santykiuose. Jau minėtoje valiutos keityklos byloje pirmosios instancijos teismas analizuodamas automatizuotų sutarčių vykdymą teigia, kad ieškovės veiksmų vertinimu svarbu buvo analizuoti įdiegtus saugiklius dėl programinės sistemos galimų klaidų išvengimo (Lietuvos apeliacinio teismo 2024 m. vasario 29 d. sprendimas civilinėje byloje). Sistemos saugikliai būtent ir turėtų būti aiškinami, kaip DI operatoriaus sąžiningumo ir protingumo matas sutartiniuose santykiuose. Todėl darytina išvada, kad analizuojant automatizuotas sutartis, turėtų būti analizuojama sutarties šalies principinių nuostatų laikymasis dėl pasitelkimo automatinės sistemos, o ne šios sistemos veiksmų principinis vertinimas.

Siekiant sumažinti keliamą DI riziką sutarties šaliai Mark Sayre ir Kyle Glover siūlo įsitraukti papildomų sąlygų DI operatoriui įsigyjant ar įgyjant teisę naudotis atitinkama DI sistema savo sutartiniuose santykiuose. Siūloma šioje sutartyje nusimatyti garantijas, nuostolių apibojimo, nuostolių atlyginimo sąlygas, taip pat aiškiai apibrėžti, kokie DI veiksmai būtų laikomi netinkamais. Be kita ko šie siūlo prieš paleidžiant naudoti DI sistemą atlikti teisinį ir technologinį DI sistemos patikrinimą (Sayre et al, 2024, p. 399-410). Šiuo būdu šalis pasitelkianti DI galėtų užtikrinti savo rūpestingą elgesį, protingumo ir teisingumo standartų laikymąsi. Siekiant nustatyti, ar DI sistemos gali tinkamai veikti galima jas testuoti, atsižvelgiant į Etikos gairėse įtvirtintus standartus. Tokiu būdu gali būti sumažinta operatoriaus atsakomybės rizika, o kylanti žala galėtų būti perkeliama DI sistemos kūrėjui.

Atsižvelgiant į tai kas išdėstyta, darytina išvada, kad DI operatoriaus sąžiningumas, protingumas, teisingumas turėtų būti vertinamas analizuojant DI vykdomų sutarčių civilinės teisės principų užtikrinimą. Autoriaus nuomonė, teismas analizuodamas tokias sutartis turi vertinti, ar DI operatoriaus sprendimas perduoti sutartį vykdyti DI yra sąžiningas, protingas ir racionalus bei kuo remiantis toks sprendimas buvo priimtas. DI patikimumo ir atidumas galėtų būti užtikrintas DI sistemos auditais, vertinimais bei papildomais testavimais. Be kita ko, rekomenduojama DI operatoriui DI naudojimo sutartyje papildomai apsiriboti savo atsakomybę sutartinėmis sąlygomis.

3.2.2. Profesinis rūpestingumas

CK 6.38 str. ir 6.256 str. 2 d. įtvirtina principines nuostatas, kad sutartinės prievolės turi būti vykdomos pagal profesinės veiklos standartus, kai šios prievolės vykdymas yra ir subjekto profesinė veikla. Savo srities profesionalui vykdant sutartį taikomi aukštesni rūpestingumo standartai. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje pabrėžiama, kad „asmuo vykdydamas profesinę veiklą, įsipareigoja veikti pagal jo kvalifikacijai keliamų reikalavimų standartus“. Dėl to specialistai, be bendro pobūdžio atsargumo pareigos, turi specifines profesines pareigas, t. y. jiems taikomi griežtesni atidumo, atsargumo, rūpestingumo reikalavimai (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. birželio 11 d. nutartis civilinėje byloje). Problema dėl srities profesionalų DI pasitelkimo savo profesinių prievolių vykdyme nebėra naujiena. Ypač didelio susidomėjimo sulaukė ir 2025 m. kovo mėnesį nuvilnijęs atvejis, kuomet advokatas Lietuvos Aukščiausiajam Teismui pateikė kasacinį skundą cituodamas, bent 10 neegzistuojančių bylų (ELTA; 2025). Teisininkų bendruomenė įtaria, kad šis atvejis yra neatsargaus DI naudojimo pavyzdys advokatų profesinėje veikloje (Mamontovas, 2025). Natūralu, kad kyla klausimas ar profesinės prievolės vykdymas galėtų būti perduotas DI sistemai.

Doktrinoje jau diskutuojama dėl valdybos narių fiduciarinių pareigų tinkamo vykdymo, kai sprendimų priėmimas įmonės valdyme yra perduodamas DI (Ahern, 2024, p. 422-426). Kone identiška problema keliama ir gydytojų ligų diagnostikoje pasitelkiamą DI (Rimkutė, 2022, p. 19-26). Abiem šiais atvejais analizuojamos problemos dėl civilinės atsakomybės kilimo ir rūpestingumo bei atidumo standarto laikymosi, kai pasitelkiamas DI ir dėl tokio pasitelkimo kyla rizika dėl deliktinės profesinės atsakomybės. Visgi nekyla abejonių, kad ši problema aktuali ir sutartiniai profesinei atsakomybei.

Konkrečios profesijos rūpestingumo standartą gali numatyti teisės aktai ar atitinkamos profesinės korporacijos nustatytos profesinės praktikos ir etikos gairės (Mikalonienė et al, 2019, p. 46). Pabrėžtina, kad konkretaus DI įrankio naudojimas sutartiniuose santykiuose galėtų būti nustatytas, kaip leistinas ir patikimas profesinį rūpestingumą nustatančiuose teisės aktuose ar etikos gairėse, todėl šio naudojimas galėtų būti laikomas, kaip profesinės veiklos standartas. Tokiu atveju profesionalui naudojant DI galėtų būtų laikoma, kad jis elgiasi atidžiai ir rūpestingai. Visgi, nesant DI naudojimo įtvirtinto atitinkamuose profesinį rūpestingumą nustatančiuose dokumentuose, DI naudojimas būtų vertinamas taikant bendruosius profesinio atidumo principus. Kaip ir anksčiau darbe minėta, vertinamas asmens rūpestingumas, analizuojant, kodėl šis asmuo galėjo turėti pagrįsta lūkestį, kad DI sistema veiks tinkamai ir sąžiningai ir, ar toks tikėjimas

buvo nesąžiningas, nepagrįstas. Visgi, aukštesnis rūpestingumo standartas profesinėje veikloje reikalauja asmens asmeninio įsitraukimo. Klientui sudarius sutartį su konkrečiu profesijos atstovu yra pagrįstai tikimasi, kad šis paslaugas perka iš konkretaus asmens, kuris yra atitinkamos srities profesionalas, t. y. turintis teorines ir praktines žinias atitinkamoje srityje (Mikalonienė et al, 2019, p. 45-46). Nors klientas neturi lūkesčio, kad viską atliks profesionalas asmeniškai, juk visuotinai žinoma, kad advokatų kontorose dirba ne tik advokatai, tačiau ir teisininkai, asistentai ar referentai, visgi kontoros klientas turi pagrįstą tikėjimą, kad profesinį vertinimą ir galutinį sprendimą priims atitinkamas srities profesionalas – advokatas. Tokios pačios išvados priėjo Deirde Ahern analizuodamas bendrovių direktorių fiduciarinių pareigų laikymosi pasitelkiant DI. Šis teigia, kad DI gali būti įrankiu vertinant sprendimo pagrįstumą, racionalumą ir analizuojant duomenis, tačiau įrankis neperima direktoriaus rūpestingumo pareigų, todėl galutinį sprendimą turi priimti pats vadovas (Ahern, 2024, p. 422-426). Darytina išvada, kad DI galėtų būti įrankis profesinių paslaugų teikimo santykiuose, visgi šių sutarčių vykdymas negalėtų būti visiškai perduotas DI, kitu atveju būtų pažeidžiama profesinio rūpestingumo pareiga. Profesinis rūpestingumas negalėtų būti pateisinamas sąžiningu įsitikimu, kad sistema veiks tinkamai.

Apibendrinant galima teigti, kad civilinių sutartinių santykių vykdymui DI gali turėti didelės įtakos, ypač vertinant šalių, pasitelkusių DI sąžiningumo ir kitų civilinių teisinių santykių principų laikymosi. Įprastuose sutartiniuose santykiuose asmuo gali pasitelkti DI jų vykdymui, jei turi pagrįsta lūkestį, kad šis galės tinkamai, efektyviai bei sąžiningai vykdyti sutartį. Sutartį sudarius profesionalui, visiškas sutarties vykdymas būtų galimas, tik jei konkretaus DI naudojimas būtų įtvirtintas profesinės veiklos standartuose. Kitu atveju tokių sutarčių vykdymo visiškas perdavimas DI nebūtų galimas, kadangi profesinio rūpestingumo pareiga reikalauja asmeninio šalies įsitraukimo teikiant atitinkamas paslaugas.

4. DI REGULIAVIMAS

Sutartis turi atitikti teisėto susitarimo elementą, todėl viešosios teisės normos gali daryti didžiulę įtaką sutartinių santykių gyvavimui. Sutarties šalims sulygus ir tinkamai įforminus sutartį išlieka galimybė, kad vėliau ji gali būti pripažinta negaliojančia (CK 1.80 str., CK 1.81 str.). Autoriaus nuomone didžiausią įtaką DI sutartiniuose santykiuose gali turėti reguliaciniai pokyčiai vykstantys dėl DI plėtros, kurie natūraliai apsunkins tam tikrų DI sutarčių sudarymą, vykdymą. Konkreti DI aktas turi būti plačiau analizuojamas, siekiant identifikuoti šio reglamento keliamas rizikas sutartiniams santykiams. Doktrinoje sutinkama nuomonių ir kito jau seniai esamo Europos Sąjungos reguliavimo įtaką DI naudojimui sutartiniuose santykiuose, o ypač konkurencijos ar vartotojų teisių reguliavimo. Dėl šių priežasčių toliau bus siekiama nustatyti kokią įtaką sutarties galiojimui daro specialus DI akto reguliavimas bei konkurencijos ir vartotojų teisių apsaugos reguliavimas.

4.1. DI aktas

Siekiant suvaldyti DI keliamas rizikas visuomeniniams santykiams bei užtikrinti etiško, tinkamo DI plėtrą Europos Sąjunga 2027 m. priėmė DI aktą. Tikimasi, kad papildomas reguliavimas pagerins Europos Sąjungos vidaus rinkos veikimą ir paskatins į žmogų orientuoto ir patikimo DI kūrimą. Šio akto nuostatos Europos Sąjungoje pilna apimtimi bus taikomos nuo 2027 m. (DI aktas, 2024). Nors DI aktas nėra tiesiogiai skirtas reguliuoti DI sudaromas sutartis, visgi dalis jo nuostatų tiesiogiai palies ir civilinius sutartinius santykius. Svarbu pabrėžti, kad DI aktas reguliuoja su DI susijusias veiklas, kategorizuodamas jas pagal rizikos lygį, t. y. nepakeliamos, didelės, apibrėžtos ir žemos rizikos lygius. DI akto nuostatos reguliuojančios didelės, apibrėžtos ir žemos rizikos lygių DI gali daryti įtakos sutarčių turiniui, kylant sutarties šalių atsakomybei. Tokią įtaką autorius apibrėžtų, kaip netiesioginę įtaką sutartiniams santykiams. Visgi autoriaus nuomone, didžiausią ir tiesioginę įtaką sutartiniams santykiams gali turėti nepakeliamos rizikos DI reglamentavimas.

Nepakeliamos rizikos sistemoms yra priskirtinas DI, kuris veikia manipulytyviai ar atlieka socialinę klasifikaciją, ar yra nukreiptas į biometrinių žmonių duomenų rinkimą (DI akto 5 str.). Nepakeliamos rizikos DI sistemų pateikimas rinkai, pasitelkimas teikiant paslaugas ir kitoks naudojimas yra draudžiamas pagal Europos Sąjungos teisę (DI akto 5 str.) Šio reguliavimo sąveika su sutarčių teise tokia, kad CK 1.80 str. 1 d. numato, kad imperatyvioms įstatymo normoms prieštaraujantis sandoris yra niekinis ir negalioja. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas savo praktikoje plėtoja, kad taikant šį negaliojimo

pagrindą būtina konstatuoti dviejų sąlygų visetą: pirma, kad teisės norma yra imperatyvi, ir, antra, kad šios normos pažeidimo pasekmė yra sandorio negaliojimas. Taikant šias sąlygas būtina analizuoti imperatyvios įstatymo normos kilmę ir saugotinus interesus (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. vasario 7 d. nutartis civilinėje byloje). Taip pat būtina atsižvelgti į gramatinę normos struktūrą dėl įtvirtinto konkretaus elgesio draudimo (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. gegužės 7 d. nutartis civilinėje byloje).

Nepakeliamos rizikos DI sistemų draudimas DI akto preambulės 28 punkte yra grindžiamas tuo, kad DI sistemos gali kelti riziką visuomenės interesams ir pamatinėms teisėms, įskaitant fizinę, socialinę, ekonominę riziką. Be kita ko, pabrėžtina, kad netinkamai naudojamos DI sistemos gali pažeisti pamatinės Europos Sąjungos vertybės t. y. žmonių orumą, laisvę, lygybę, demokratiją ir teisinės valstybės principą. DI akto 5 str. nuostata nedviprasmiškai ir aiškiai draudžia bet kokią minėtų DI sistemų naudojimą ar disponavimą jomis. DI akte aiškiai apibrėžiama ir išskirtinai pažymima, kad draudžiama įgalinti veikti (angl. *putting into service*) nepakeliamos rizikos DI sistemas. DI akto 3 str. 11 d. įgalinimas veikti apima bet kokią naudojimą, įskaitant, kai sistemą pradeda naudoti pats asmuo pagal šios sistemos numatytą paskirtį. Šiuo aiškiai įtvirtinant gramatinę formuluotę ir siekį visokeriopai riboti tokių DI sistemų naudojimą. Kaip ir minėta anksčiau reglamento preambulėje pabrėžiamas šių sistemų keliamas pavojus visuomenei ir viešiesiems interesams. Minėti Europos Sąjungos interesai bei reglamento normos formuluotė leidžia tvirtai teigti, kad draudžiamos DI sistemos negali būti sutarties objektu, prievolės dalyku. Tokie sandoriai turėtų būti pripažinti niekiniais vadovaujantis CK 1.90 str. nuostatomis. Tokia išvada grindžiama esama doktrina bei aktualia teismų praktika.

Visgi, esminė problema kyla dėl sutarties negaliojimo pagrindų taikymo, kai sutartis sudaryta naudojantis nepakeliamos rizikos DI sistema, nors susitariama ir ne dėl pačios DI sistemos, t. y. ši sistema yra ne prievolės dalykas, o sutarties šalies įrankis. Nenuostabu, kad sutarties šalys sieks pasitelkti tokias sistemas sutartiniuose santykiuose, kadangi šios DI sistemos, pasitelkdamos apgaulės, pasąmonės veikimo metodus ar socialinio vertinimo algoritmus, gali iškreipti šalies valią dėl sandorio sudarymo ar kitaip iškreipti sutartinius santykius juos vykdant. Manytina, kad būtent dėl tokių sistemų keliamo pavojau sutarties šalių valiai (manipuliatyvumo ir socialinės diskriminacijos) jos ir yra apskritai uždraustos.

A. Vileitos teigimu CK 1.80 str. taikomas tik analizuojant sutarties turinį, bet ne formą (Mikelėnas et al, 2001, p. 181). Laikantis tokios pozicijos, kad DI sudarytos sutarties atveju sutarties turinys, tikslas gali neprieštarauti imperatyvioms DI akto nuostatomis, o tik sutarties sudarymo būdas turi trūkumų šių nuostatų kontekste. Atsižvelgiant į jau minėtą DI

akto preambulės tekstą aktualu analizuoti ir CK 1.81 str. įtvirtiną negaliojimo pagrindą, kuris numato, kad sandoris yra niekinis, kai šis prieštarauja viešajai tvarkai ar gerai moralei. Kasacinio teismo išaiškinta, jog siekiant pripažinti sandorį negaliojančiu CK 1.81 straipsnio pagrindu, turi būti įrodyta, kad pagrindinis sutarties šalių ketinimas buvo nukreiptas į tikslo, priešingo viešajai tvarkai ar gerai moralei, pasiekimą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. gegužės 7 d. nutartis civilinėje byloje). Tokia Lietuvos Aukščiausiojo teismo praktika, bei analizuota mokslinė doktrina veda prie išvados, kad šie niekinio sandorio pagrindai taikomi tik tuomet, kai sutarties turinys turi trūkumų, o ne sandorio sudarymo aplinkybės. Šis argumentas pagrįstinas ir lyginamuoju apsektu. Anglijos, Jungtinių Amerikos Valstijų, Prancūzijos teisė taip pat įtvirtina, kad pripažįstant sutartį negaliojančia minimais pagrindais turi būti analizuojamas sutarties turinys ir sutarties pagrindas. Vokietijos teismų praktika taikydama minėtą negaliojimo pagrindą be kita ko vertina, ar iš konkrečios teisės normos kylančio draudimo padarinys yra sutarties negaliojimas. Pateiktinas pavyzdys, kad Vokietijos teismai nepripažįsta sandorių negaliojančių, jei šie sudaryti sėkmingai, draudžiamu parduotuvių darbo laiku (Mikelėnas, 1996, p. 412). Papildomai pabrėžtina, kad civilinių teisinių santykių stabilumas reikalauja, kad niekinio sandorio pagrindai būtų taikomas tik išimtiniais atvejais, kadangi tokie sandoriai laikytini negaliojančiais nuo jų sudarymo momento. Šiuo atveju trečiasis asmuo net nežinodamas, kad jo sutartis buvo sudaryta kitai šaliai pasitelkus DI, kuris yra draudžiamas pagal Europos Sąjungos teisę, galėtų nukentėti dėl kitos šalies veiksmų. A. Vileita pabrėžia, kad nuginčijami sandoriai pažeidžia teises, kuriomis disponuoja atitinkami asmenys ir taip pabrėžia esminį skirtumą nuo niekinių sandorių, kurie sietini išskirtinai su imperatyvių teisės normų, viešųjų interesų ir geros moralės apsauga (Mikelėnas, 2001, p. 178).

Visgi, šios DI sistemos gali turėti didžiulę įtaką asmens valios formavimuisi, būtent dėl to ir tokių sistemų naudojimas yra draudžiamas DI aktu. Tuo pagrįstini kontrargumentai, kad tokių sutarčių keliama žala gali būti didesnė, nei teikiama nauda visuomeniniams santykiams. Be kita ko bendrasis teisės principas numato, kad neteisės pagrindu negali atsirasti teisė (*ex injuria jus non oritur*; (Konstitucinio teismo 2021 m. spalio 15 d. nutarimas). Šiuo principu remiantis galėtume teigti, kad neteisėtai veikiančios DI sistemos sudarytos sutartys teisinių pasekmių sukelti neturėtų. Pabrėžtina, kad sutarties šalis galėtų tokių sistemų sudarytas sutartis ginčyti CK įtvirtintais negaliojimo pagrindais dėl valios defektų (CK 1.91 str.) Juk būtent kitos asmens tinkamam valios išreiškimui kelia grėsmę uždraustos sistemos. Tokiu atveju nukentėjusi šalis turėtų įrodyti, kad sandoris sudarytas esant konkrečiam valios defektui ir tik tokiu būdu galėtų sandorį nuginčyti. Vien faktas, kad konkreti DI sistema yra uždrausta nesuponuotų, kad kita sutarties šalimi buvo

pasinaudota, kadangi šios nelaikytume niekine. Nepaisant to, DI veikia sufistikuočiai ir tokių įrodymų rinkimas ir pateikimas gali būti labai sunkus ar net neįmanomas. Įtvirtintu ES draudimu ir siekiama apsaugoti viešąjį interesą, kad minėtomis sistemomis nebūtų piktnaudžiaujama, tačiau esama DI akto normų formuluotė išlaiko prielaidas pateisinti tam tikrą piktnaudžiavimą.

Nepakeliamos rizikos DI sudaryta ir vykdomos sutartis yra išskirtinis teisinis santykis, negaliojimo pagrindų analizės kontekste. Nors pasitelkiamas įrankis, kuriuo yra draudžiama disponuoti ir naudotis, visgi pats susitarimo turinys gali neprieštarauti imperatyvioms įstatymo normoms, viešajai tvarkai ar gerai moralei. Bendrijos narės drausdamos tokių DI sistemų naudojimą būtent ir siekia sumažinti rizikas dėl tokių sistemų kuriamo rezultato. Visgi, esamas reguliavimas aiškiai nenumato, kad nepakeliamos rizikos DI sudarytos sutartys turėtų būti laikomos niekinėmis. Plėtojama teismų praktika taip pat neleidžia daryti tokios išvados. Todėl, darbo autoriaus nuomone, tokios sutartys galėtų būti laikomos nuginčijamomis dėl valios defekto, tačiau niekinėmis jos nebūtų laikomos. Siekdamas saugoti viešąjį interesą įstatymų leidėjas turėtų niekinio sandorio pagrindą aiškiai ir nedviprasmiškai įtvirtinti teisės aktuose, t. y. aiškiai numatyti, kad nepakeliamos rizikos DI sudarytos sutartys laikytinos negaliojančiomis. Visgi nesant tokio įtvirtinimo, autorius daro išvadą, kad ES nesiekė visų nepakeliamos rizikos DI sistemų sudarytų sutarčių pripažinti niekinėmis, kadangi toks įtvirtinimas gali lemti civilinių teisinių santykių nestabilumą.

4.2. Individuali diskriminacija

Doktrinoje pastebima vis daugiau nuomonių, kad DI sistemos gali individualiai diskriminuoti kitą sutarties šalį ir tai gali kelti daugybę teisinių problemų (Cheng, 2024, p. 472). DI gali individualiai vertinti asmens elgesį bei tokiu būdu pritaikyti sutarties sąlygas konkrečiam vartotojui. Tokiu būdu sutartys yra sudaromos siekiant efektyviausio rezultato individualiai pritaikant esmines sutarties sąlygas (pvz. kainą) konkrečiam asmeniui. Tokia diskriminacija būtų pagrįsta ir natūralia verslo logika. Visgi individualizuotas sutarčių sudarymas nėra naujiena ir jau seniai rinkoje pastebima tendencija, tačiau DI kelia riziką diskriminuoti asmenis nepagrįstai. Algoritminis kainų apskaičiavimas jau dabar taikomas Uber platformoje, Amazon ir aviacijos verslo praktikoje (Casey et al, 2024, p. 96). Visgi algoritmų taikomi metodai ne visuomet yra lengvai paaiškinami ar pagrindžiami sąžininga verslo logika. Šie metodai visiškai priklauso nuo jiems suteiktų duomenų ir nustatytų rezultatų, kurių algoritmas turi siekti. Vienas iš tokių pavyzdžių yra Apple kortelės (angl. *Apple Card*) skandalas dėl algoritminės diskriminacijos teikiant kredito paslaugas. Dėl

nepaaiškinamų aplinkybių algoritmas priskyrė mažesnę kredito reitingą moterims, taip atlikdamas diskriminaciją lyties pagrindu (Vigdor, 2019). Kitas panašaus pobūdžio atvejis yra susijęs su Uber platformos taikyta praktika. Uber sistemos algoritmas taikė didesnę kainodarą asmenims, kai šių mobiliojo įrenginio akumuliatoriui būdavo ant išsiakimo ribos, kadangi tokie asmenys buvo pasiryžę mokėti daugiau (Haughey, 2023). Tokių diskriminacinių, nesąžiningų ir eksplotatyvių algoritmų pavyzdžių yra gerokai daugiau ir dažnu atveju jų operatoriai sunkiai gali paaiškinti, kodėl algoritmas taikė atitinkamą praktiką. Nenuostabu, kad tokių piktnaudžiavimo atvejų gausės DI amžiuje.

Diskutuojamą problemą turėjo išspręsti DI akto 5 str. 1 d. c) punktas, kuris įtvirtina draudimą naudoti DI sistemas, kurios atliktų socialinį reitingavimą, profiliavimą, kai sistema vertina fizinio asmens elgesį, numanomus ar nuspėjamus asmenybės bruožus. Manytina, kad vartotojų diskriminavimas galėtų būti laikomas socialiniu reitingavimu jam pritaikant individualiai žemesnę ar didesnę kainą (Perez et al, 2024). Visgi, kaip ir minėta anksčiau, autoriaus nuomone, pats savaiminis nepakeliamos rizikos DI sistemos naudojimas sudarant sutartį nelemtų sutarties negaliojimo. Be kita ko, Europos Komisijos gairės dėl draudžiamos dirbtinio intelekto veiklos, nustatytos DI aktu (toliau – **DI akto gairės**), pabrėžia, kad draudžiamos tik sistemos, kurios atitinka visus DI akte numatytus kriterijus. Socialinis reitingavimas turi lemti nepalankų ar žalingą elgesį prieš asmenį ar asmenų grupę, kad DI akto nuostatos būtų tenkinamos (DI akto gairės, 2025, p. 52-63) . Autoriaus nuomone, DI sistema gali keisti sutarties sąlygas individualizuotai, kai toks elgesys nebūtų žalingas bei būtų pateisinamas konkrečios asmenų grupės atžvilgiu (pvz. lojalumo nuolaidų taikymas).

4.2.1. Konkurencijos teisė

Konkrencijos teisė ir DI turi daug probleminių aspektų, kurie vis dažniau praktikoje diskutuojami (Šniutė, 2024). Pagrindinės problemos, susijusios su duomenų pateikiamų DI saugumu, netyčiniu konkurenciją ribojančių susitarimų sudarymų ar skirtingų algoritmų taktinės sutapties (Cheng, 2024, p. 478). Visgi šiame darbe analizuojama tik individualios diskriminacijos problematika, kadangi manytina, kad ši turės didžiausios reikšmės sutarčių teisei.

Sutarčių laisvės principas asmenims leidžia individualiai susitarti dėl sandorio esminių sąlygų, todėl algoritminis sąlygų nustatymas nėra *per se* problema. Visgi Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo (toliau – **Konkrencijos įstatymas**) 7 str. įtvirtina bendrą draudimą ūkio subjektam piktnaudžiauti dominuojančia padėtimi. Šio piktnaudžiavimo pavyzdžiai išskiriami, kaip nesąžiningų kainų taikymas ar panašaus

pobūdžio susitarimuose numatant nevienodas diskriminacines sąlygas, sudarant kitiems ūkio subjektams skirtingas konkurencijos sąlygas. Šios nuostatos taikomos subjektams, kurie turi dominuojančią padėtį rinkoje. Konkurencijos teisės normoms prieštaraujantis sandoris yra niekinis ir negalioja nuo sudarymo momento, kadangi prieštarauja imperatyvioms įstatymo normoms ir viešajai tvarkai (Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. lapkričio 6 d. nutartis civilinėje byloje; Vileita et al, 2001, p. 186). Kaininė diskriminacija nėra naujiena konkurencijos teisėje. Šia komercinė praktika verslui ir visuomenei gali turėti didžiulį pozityvų efektą (Whish et al, 2021, p. 800). Analizuojant Europos Teisingumo Teismo praktiką kaininis piktnaudžiavimas galėtų būti įrodomas, jei nustatoma, kad (1) kainų diskriminacija taikoma nuolat; (2) algoritmas nuosekliai diskriminuoja vartotojų grupes; (3) trūksta objektyvaus pagrindimo (pvz., vartotojų gerovės); ir (4) daromas neigiamas poveikis vartotojų gerovei (Botta et al, 2020, p. 392–394). Visgi Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija (toliau – **EBPO**) pabrėžia, kad algoritminės diskriminacijos problemą konkurencijos teisė sprendžia tik labai dalinai, kadangi šios nuostatos taikomos tik dominuojantiems ūkio subjektams pasitelkiant algoritmų sistemas (EBPO, 2018, p. 30). Visgi, konkurencijos teisė apimta ir verslo santykius, o ne tik vartojimo. Darytina išvada, kad konkurencijos teisė riboja DI galimybes taikyti kaininį piktnaudžiavimą, kai šis elgesys ribojamas pagal minėtą teismų praktiką.

4.2.2. Vartotojų teisės

Lietuvos Respublikos nesąžiningos komercinės veiklos vartotojams draudimo įstatymas (toliau – **NKVVDĮ**) įtvirtina draudžiamų veiklų sąrašą bei nustato komercinės praktikas, kurių verslas negali taikyti vartojimo santykiuose. Klaidinančios, agresyvios ir profesinės praktikos neatitinkančios veiklos laikomos nesąžiningomis NKVVDĮ požiūriu. Šis įstatymas aiškiai nepabrėžia visų (aiškiai įtvirtina dalį) draudžiamų veiklų, o tik įtvirtina bendruosius principus, kurių verslininkas privalo laikytis. Pabrėžtina, kad NKVVDĮ 12(1) str. 1 d. numato, kad vartotojas turi teisę reikalauti nutraukti šio įstatymo nuostatas pažeidžiančią sutartį, todėl laikytina, kad nesilaikymas šio įstatymo nuostatų turi didžiulę įtaką sutartiniais santykiams. EBPO pažymi, kad algoritminis kainų nustatymas gali būti laikomas pažeidžiančiu komercinį sąžiningumą tuo aspektu, kad vartotojui nėra suteikiama visa reikiama informacija apie sutartį. (EBPO, 2018, p. 36). Tokį argumentą pabrėžia ir Europos Komisijos paskelbtas pranešimas dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2005/29/EB dėl nesąžiningos įmonių komercinės veiklos vartotojų atžvilgiu vidaus rinkoje (toliau – **NKV direktyva**) aiškinimo ir taikymo (toliau – **NKV gairės**). NKV gairėse teigiama, kad kainų individualizavimą pagal NKV direktyvos nuostatas iš esmės nėra draudžiama, jei vartotojui atskleidžiama informacija, kad kaina yra individualizuota ir

pateikiama informacija, kaip ši kaina apskaičiuota. Europos Komisija taip pat pabrėžia, kad konkretūs diskriminavimo draudimai (pvz. dėl pilietybės) yra numatyti, kitose Europos Sąjungos teisės aktuose (NKV gairės, 2021, p. 102-103). Komisijos šiuo pranešimu referuoja į bendras algoritmų sistemas, todėl šis išaiškinimas nėra nukreiptos specifškai į DI atliekamą vartotojų diskriminacija. Visgi, jei DI būtų naudojamas individualizuojant sutarties sąlygas, tai toks DI turėtų pateikti aiškią informaciją vartotojui apie taikytinas sutarties sąlygas ir kodėl atitinkamos sąlygos taikomos konkrečiam vartotojui.

Autorius mano, atsižvelgiant į anksčiau nagrinėtą problemą, kad yra prasminga aptarti, kaip NKVVDĮ nuostatos būtų taikomos, kai DI, draudžiamas pagal DI aktą, sudaro sutartį su vartotoju atlikdamas socialinį šio vartotojo reitingavimą (nuostatų individualizavimą patenkantį po DI akto reguliavimu). DI akto gairės lakoniškai apibūdina DI akto ir NKV direktyvos santykį: „*Reitingavimo praktika taip pat gali būti pripažinti klaidinančia (NKV direktyvos 6-7 straipsniai), atsižvelgiant į tai, kad kiekvienu konkrečiu atveju vertinamas komercinės praktikos poveikis vartotojo sprendimui dėl sandorio.*“ (DI akto gairės, 2025, p. 64). Visgi, verta kritikos tokia Europos Komisijos šių teisės aktų santykio analizė. Europos Komisija vertina reitingavimo sistemos naudojimą vartojimo santykiuose tik iš klaidinančios ar agresyvios komercinės veiklos perspektyvos. Pabrėžtina, kad NKV direktyvos 5 str. (perkelta į NKVVDĮ 3 str. 2 d.) apibrėžia visiškai savarankišką draudžiamą nesąžiningą komercinę praktiką. Šis straipsnis numato, kad komercinė veikla yra draudžiama, jeigu ji prieštarauja profesinio atidumo reikalavimams ir gali iš esmės iškreipti vidutinio vartotojo ekonominę elgesį. Būtent šios nuostatos analizė su DI aktu yra aktuali. Pati Europos Komisija pažymi, kad NKV direktyvos 5 straipsnio nuostata orientuota į ateitį, sudarant galimybes kovoti su naujai atsirandančia nesąžininga veikla (NKV gairės, 2021, p. 37-38). Todėl keista, kodėl Europos Komisija nepabrėžia savo gairėse būtent profesinio atidumo aspekto.

NKV gairės pabrėžia, kad profesinis atidumas laikytinas geros rinkos praktikos, verslo veiklos sričiai taikomų vertybių laikymasis ir t. t. (NKV gairės, 2021, p. 37-38). Nekyla abejonių, kad verslui pasitelkiant DI, kuris draudžiamas pagal Europos Sąjungos teisę, tokia praktika turėtų būti vertinama, kaip profesinio atidumo, verslo vertybių pažeidimas. Antras kumuliatyvus NKV direktyvos 5 straipsnio kriterijus yra galimybę iškreipti vartotojo ekonominę elgseną. NKV direktyva nereikalauja, kad elgesys faktiškai būtų iškreiptas, tačiau užtenka įrodyti, kad tokia praktika gali iškreipti vidutinio vartotojo elgseną. Šis kriterijus yra gerokai žemesnis nei taikytinas CK įtvirtintų nuginčijimo pagrindų atveju. Šiuo atveju autorius mano, kad būtų reikalinga konkrečiau atvejo analizė

ir vienos išvados negalima prieiti, kad visos DI sudarytos sutartys pakliūtų į NKV direktyvos įtvirtintų veiklų apibrėžimą. Visgi, taikant NKV direktyvos 5 straipsnį teismui užtektų nustatyti, kad naudojama DI sistema galėjo turėti įtakos vartotojo sprendimui dėl sandorio.

Šiuo skyriumi buvo prieita prie išvadų, kad DI sistemos gebėjimas keisti sutarties sąlygas ir individualiai diskriminuoti sutarties šalis pakliūva po konkurencijos teisės ir vartotojų teisių reglamentavimo apimtimi. Šio reglamentavimo taikymas gali lemti sutartinių santykių pabaigą. Nors konkurencijos teisės taisyklės tokiais atvejais taikoms tik dominuojantiems ūkio subjektams bei aiškiai laikantis Europos Teisingumo Teismo nustatytų algoritminio kainų diskriminavimo pagrindų, visgi vartotojų teisės šį santykį reguliuoja gerokai išsamiau. NKV direktyvos nuostatos reikalauja, kad DI, sudarydamas sutartį su vartotoju, atskleistų apie atliekamą vartotojų sutarties sąlygų individualizavimą. Be kita ko, NKV direktyva gerokai sumažina įrodinėjimo našta vartotojams, kai verslininkas savo santykiams kurti naudoja DI sistemą, kuri yra uždrausta pagal Europos Sąjungos teisę.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

1. Dabartinis DI reguliavimas nekelia problemų nustatant sandorio subjektą, apibrėžiant kompiuterinę sistemą kaip civilinį objektą ir iš esmės nedaro įtakos sandorio formos reikalavimui. Vis dėlto, tobulėjant DI, neatmestina, kad, tiek subjektiškumo, tiek įstatymo nustatyti formos reikalavimai ateityje gali keistis. Esminės esamos sutarčių teisės ir DI kolizijos problemos gali būti atskleidžiamos analizuojant valios išraišką, sutarties vykdymą bei sutarčių negaliojimo pagrindus.
2. Dabartinis teisinis reguliavimas nepakankamai aiškiai ir išsamiai pagrindžia DI sudarytų sutarčių valinį aspektą, kas gali lemti netinkamą tokių sutarčių kvalifikavimą teismuose ar nepagrįstą vengimą sudaryti tokias sutartis. Siekiant užtikrinti aiškumą ir stabilumą teisinėje praktikoje, rekomenduojama papildyti Civilinį kodeksą, numatant, kad automatizuotai, be žmogaus įsikišimo, sudarytos sutartys būtų laikomos teisėtai sudarytomis pagal asmens, kuris naudojo šią technologiją, valią.
3. Kai sutartis sudaroma per DI, sutarties šalių subjektyviąją valią gali būti sunku nustatyti, todėl gali būti neįmanoma sutarties aiškinimui taikyti subjektyvųjį metodą. Tokiais atvejais sutartys turėtų būti aiškinamos remtis tik objektyviuoju aiškinimo metodu. Kai DI sudaro sutartis tik kodine išraiška, tai turėtų būti taikomas „funkcionuojančio kompiuterio testas“, kuris padėtų nustatyti, kaip atitinkamas kompiuteris suprastų ir vykdytų tokią sutartį.
4. Apgaulės ir suklydimo sandorio negaliojimo pagrindai neturi būti taikomi sutartims, vien dėl tos priežasties, kad sutartiniuose santykiuose klaidą atliko DI sistema. Lietuvos teisinis reguliavimas yra palankus šalims, sudarančioms ir vykdančioms sutartis pasitelkiant DI. Kai dėl DI klaidos atsiranda reikšminga disbalanso situacija tarp šalių įsipareigojimų, tai DI naudojusi sutarties šalis turi teisę atsisakyti sutarties, remdamasi šalių nelygybės institutu.
5. Šalis perduodama sutarties vykdymą DI turi įsitikinti, kad DI tokią sutartį vykdys tinkamai ir sąžiningai. Visgi, profesinio rūpestingumo reikalaujančių sutarčių vykdomas negali pilna apimtimi būti perduotos DI sistemoms, kol profesinio rūpestingumo standartai nenustato tokio DI naudojimo teikiant profesines paslaugas.
6. DI aktu uždraustos DI sistemos negali būti sutarties objektu, kitu atveju tokia sutartis prieštarautų imperatyvioms įstatymo normoms, tačiau šis draudimas

nelemia tokių sistemų sudarytų sutarčių savaiminio negaliojimo. Individuali DI vykdoma kaininė diskriminacija gali būti draudžiama konkurencijos teisės normų. Kai minimą praktiką naudoja DI sistema vartojimo sutartiniuose santykiuose, tai DI sistema privalo atskleisti kokius metodus naudoja individualizuojant kainą. Šių nuostatų nesilaikymas gali sąlygoti sutartinių santykių pabaigą.

ŠALTINIAI TEISĖS AKTAI

Europos Sąjungos

1. Europos Parlamento ir Tarybos 2024 m. birželio 13 d. reglamentas, kuriuo nustatomos suderintos dirbtinio intelekto taisyklės. *OL L*, 2024/1689, p. 1.
2. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2005/29/EB dėl nesąžiningos įmonių komercinės veiklos vartotojų atžvilgiu vidaus rinkoje. *OL L* 149, 11/06/2005, p. 22–39.
3. Europos Komisijos pranešimas. Komisijos gairės dėl draudžiamos dirbtinio intelekto veiklos, nustatytos Reglamente (ES) 2024/1689 (DI aktas). *C(2025) 884*.
4. Europos Komisijos pranešimas. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2005/29/EB dėl nesąžiningos įmonių komercinės veiklos vartotojų atžvilgiu vidaus rinkoje aiškinimo ir taikymo gairės. *OJ C* 526, 29.12.2021, p. 1–129.

Nacionaliniai

5. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (2000), *Valstybės žinios*, Nr. 74-2262.
6. Lietuvos Respublikos nesąžiningos komercinės veiklos vartotojams draudimo įstatymas (2008), *Valstybės žinios*, Nr. 6-212.
7. Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas (1999), *Valstybės žinios*, Nr. 30-856.
8. Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas (1999), *Valstybės žinios*, Nr. 50-1598.

SPECIALIOJI LITERATŪRA

9. Ahern, D. (2024). *Corporate Law, Corporate Governance and AI: Are We Ready for Robots in the Boardroom?*. Iš: Lim, E. (2024) *The Cambridge Handbook of Private Law and Artificial Intelligence*. Cambridge University Press.
10. Allen, T., Widdison, R. (1996). *Can Computers Make Contracts?* Iš: (1996) *Harvard Journal of Law and Technology*. Volume 9, Number 1: Winter 1996. Prieiga per internet: <https://jolt.law.harvard.edu/volumes/volume-9> [žiūrėta 2025 m. kovo 9 d.].
11. Arvind, T. T. (2024). *Contract Law and AI*. Iš: Lim, E. (2024) *The Cambridge Handbook of Private Law and Artificial Intelligence*. Cambridge University Press.
12. Borselli, A. (2020). *Smart Contracts in Insurance: A Law and Futurology Perspective*. Iš: Marano, P., Noussia, K., *InsurTech: A Legal and Regulatory View*. Springer International Publishing. Prieiga per internetą: <https://link.springer.com/book/10.1007/978-3-030-27386-6> [žiūrėta 2025 m. kovo 9 d.].

13. Botta, M, Wiedemann, K, (2020). *To discriminate or not to discriminate? Personalised pricing in online markets as exploitative abuse of dominance*. European Journal of Law and Economics.
14. Casey, A. J., Niblett, A. (2024). *Self-Driving Contracts and AI*. Iš: Lim, E. (2024) *The Cambridge Handbook of Private Law and Artificial Intelligence*. Cambridge University Press.
15. Cheng, T. (2024). *Competition Law and AI*. Iš: Lim, E. (2024) *The Cambridge Handbook of Private Law and Artificial Intelligence*. Cambridge University Press.
16. Didžiulis, L. (2019). *Contract Law in Lithuania*. Kluwer Law International.
17. Drazdauskas, S. (2024). *Ketinimas šaliai būti saistomai sudarant sutartis automatizuotai*. Iš: *Teisė 2024*, Vol. 132, pp. 37-51.
18. Drazdauskas, S. (2008). *Bendrosios sutarčių teisės vienodinimo įtaka Lietuvos sutarčių teisei*. Daktaro disertacija.
19. Fenwick, M., Jurčys, P., (2023). *Originality and the Future of Copyright in an Age of Generative AI*. Prieiga per internetą: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4354449 [žiūrėta 2025 m. kovo 9 d.].
20. Fortuna, J. (2024). *Contractual Mistake, Smart Contract and Artificial Intelligence from a Comparative Perspective*. Iš: Esposito et al (2024) *Comparative Law Review*, Vol. 15/2-2024.
21. Hakim, L. B. M. R. (2021). *Do algorithms dream of mistaken contracts? Supreme Court case summary: Quoine Pte Ltd v B2C2 Ltd. (2021)*. Singapore Law Journal (Lexicon). 1, 110.
22. Haque, M. A., Li, S. (2024). *Exploring ChatGPT and its impact on society. AI and Ethics*. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1007/s43681-024-00435-4> [žiūrėta: 2025 m. kovo 8 d.].
23. Hsu, N., Sahota, J. S. (2023), *Interpreting Smart Contracts: the Reasonable Coder and the need for a Stronger Contextual Approach*. Iš: The Oxford University Undergraduate Law Journal, ISSUE XII.
24. Katz, D. M. et al (2023). *GTP-4 Passes the Bar Exam*. 382 Philosophical Transactions of the Royal Society A. Prieiga per internet: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4389233 [žiūrėta 2025 m. kovo 9 d.].
25. Linarelli, J. (2019). *Advanced Artificial Intelligence and Contract*. Forthcoming, Uniform Law Review (Special Issues on Transnational Commercial Law and the

- Technology/Digital Economy). Prieiga per internetą: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3341307 [žiūrėta 2025 m. kovo 9 d.].
26. Martin-Bariteau, F., Pavlovic, M. (2021). *Chapter 3. AI and Contract Law*. Iš: Martin-Bariteau, F., Scassa (2021) *Artificial Intelligence and the Law in Canada*. Torontas: LexisNexis. Prieiga per internetą: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3730385 [žiūrėta 2025 m. kovo 9 d.].
27. McCarthy, J. (2007). *What is Artificial Intelligence?* Stanfordas: Stanford University.
28. Mik, E. (2023). *Much ado about artificial intelligence or: the automation of contract formation*. Iš: International Journal of Law and Information Technology, Volume 30, Issue 4, Winter 2022. Prieiga per internetą: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4485764 [žiūrėta 2025 m. kovo 9 d.].
29. Mikalonienė, L. et al (2019). *Notarų civilinė atsakomybė*. Kolektyvinė monografija. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
30. Mikelėnas, V. (2003). *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. Pirmas tomas*. Vilnius: Justitia.
31. Mikelėnas, V. (1996). *Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija*. Vilnius: Justitia.
32. Mikelėnas, V., Vileita, V., Taminskas, A. (2001). *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos*. Vilnius: Justitia.
33. Oliver, M. (2021). *Contracting by artificial intelligence: Open offers, unilateral mistakes, and why algorithms are not agents*. Iš: (2021) ANU Journal of Law and Technology. Volume: 2, Issue: 1, ANU College of Law, ISSN: 2652-7057. Prieiga per internet: <https://anujolt.org/article/24466-contracting-by-artificial-intelligence-open-offers-unilateral> [žiūrėta: 2025 m. kovo 8 d.].
34. Russell, S. J., Norvig, P. (2016). *Artificial Intelligence. A Modern Approach. Thrid Edition*. Harlou: Pearson Education Limited 2016.
35. Sayre, M. A., Glover, K. (2024). *Machines Make Mistakes Too: Planning for AI Liability in Contracting*. Journal of Law, Technology and the Internet, Volume 15, Issue 2.
36. Schuett, J. (2019). *A Legal Definition of AI*. SSRN Electronic Journal. Prieiga per internetą:

https://www.researchgate.net/publication/336198524_A_Legal_Definition_of_AI

[žiūrėta: 2025 m. kovo 8 d.].

37. Turing, A. M. (1950). *Computing Machinery and Intelligence*. Mind, Volume LIX, p. 433–460. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1093/mind/LIX.236.433> [žiūrėta: 2025 m. kovo 8 d.].
38. Whish, R., Bailey, D., (2021). *Competition Law. Tenth Edition*. Oxford: Oxford University press.

TEISMŲ PRAKTIKA

39. Konstitucinio Teismo 2021 m. spalio 15 d. nutarimas, Valstybės žinios, Nr. 14/2020.
40. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2025 m. vasario 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-4-701/2025.
41. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. gegužės 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-109-1120/2024.
42. Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2024 m. lapkričio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-80-378/2024.
43. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. spalio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-274-823/2023.
44. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. kovo 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-35-823/2021.
45. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. balandžio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-87-611/2021.
46. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. birželio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-197-916/2019.
47. Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. lapkričio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-452-381/2018.
48. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. gruodžio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-670/2013.
49. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. birželio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-222/2007.
50. Lietuvos apeliacinio teismo 2024 m. vasario 29 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2A-72-567/2024.
51. Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. lapkričio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-452-381/2018.

52. Singapūro Respublikos apeliacinio teismo 2019 m. spalio 14 d. nutartis civilinėje byloje B2C2 Ltd prieš Quoine Pte Ltd, Nr. 81.

KITI ŠALTINIAI

53. Aukšto lygio ekspertų grupė dirbtinio intelekto klausimais (2019). *Patikimo DI etikos gairės*. Briuselis: Europos Komisija. Prieiga per internetą: [Ethics guidelines for trustworthy AI | Shaping Europe's digital future](#) [žiūrėta 2025 m. kovo 11 d.].
54. EBPO, (2018). *Personalised Pricing in the Digital Era – Background Note by the Secretariat*, Prieiga per internetą: https://www.oecd.org/en/publications/personalised-pricing-in-the-digital-era_db4d9c9c-en.html [žiūrėta 2025 m. kovo 15 d.].
55. ELTA, (2025). *Advokatas skunde Aukščiausiajam Teismui citavo bent 10 neegzistuojančių nutarčių*. LRT.lt. Prieiga per internetą: https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/2509861/advokatas-skunde-auksciausiajam-teismui-citavo-bent-10-neegzistuojanciu-nutarciu?srsId=AfmBOoqcUmw17Mp1C_rtaEn4FJJ2_nRDGlXoZigS1wlZ9w8pbS_UjrdS [žiūrėta 2025 m. kovo 15 d.].
56. European Law Institute (2023). *Report: EU Consumer Law and Automated Decision-Making (ADM): Is EU Consumer Law Ready for ADM?* Prieiga per internetą: https://www.europeanlawinstitute.eu/fileadmin/user_upload/p_ei/Publications/ELI_Interim_Report_on_EU_Consumer_Law_and_Automated_Decision-Making.pdf [žiūrėta 2025 m. kovo 10 d.].
57. Fominova, K. E., Bugys, R. (2025). *Dirbtinio generatyvinio intelekto kūrinys kaip autorių teisių apsaugos objektas*. Vilniaus Universiteto teisės fakulteto studentų mokslinė draugija.
58. Google Cloud, Prieiga per internetą: <https://cloud.google.com/learn/what-is-artificial-intelligence> [žiūrėta 2025 m. kovo 15 d.].
59. Haughey, L. (2023). *Uber is charging users more if they have low phone battery, investigation claims*. DailyMail. Prieiga per internetą: <https://www.dailymail.co.uk/sciencetech/article-12010459/Uber-charging-users-low-phone-battery-investigation-claims.html> [žiūrėta 2025 m. kovo 15 d.].
60. Infolex (2022). *Dirbtinis intelektas ir žmogaus teisės: ar padeda, kenkia?* Prieiga per internetą: [INFOLEX.LT > Dirbtinis intelektas ir žmogaus teisės: ar padeda, ar kenkia?](#) [žiūrėta 2025 m. kovo 11 d.].
61. Jhunjhunwala, V., Shukla, S., Manot, S. (2023). *Artificial intelligence and Smart Contracts*. Lexology. Prieiga per internetą:

- <https://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=865220f0-e722-4c73-89ca-c58ce2120c64> [žiūrėta 2025 m. kovo 9 d.].
62. Law Commission, Reforming the law (2021). *Smart legal contracts Advice to Government. Law Com No 401*. Prieiga per internetą: <https://lawcom.gov.uk/project/smart-contracts/> [žiūrėta 2025 m. kovo 9 d.].
63. Leyen, U. V. D. (2024), *Political Guidelines For The Next European Commission 2024-2029*. Strasbūras. 2024-2029 Prieiga per internetą: https://commission.europa.eu/document/download/e6cd4328-673c-4e7a-8683-f63ffb2cf648_en [žiūrėta 2025 m. kovo 15 d.].
64. Mamontovas, A. (2025). *Penktadienio istorija: Kaip dirbtinio intelekto rengtas kasacinis skundas į LAT nukeliavo*. Prieiga per internetą https://www.linkedin.com/posts/andrius-mamontovas_di-activity-7306274868306575360-FofS/?utm_source=share&utm_medium=member_desktop&rcm=ACoAADmLze8BGp6tHC72ofWEBv4dJ02pdGGtjh8 [žiūrėta 2025 m. kovo 15 d.].
65. OpenAI. (2022). *Introducing ChatGPT*. Prieiga per internetą: <https://openai.com/index/chatgpt/> [žiūrėta 2025 m. kovo 8 d.].
66. Perez, A. G. et al (2024). *Competition authorities zero in on antitrust risks of algorithmic pricing*. Prieiga per internetą: <https://globalcompetitionreview.com/guide/digital-markets-guide/fourth-edition/article/competition-authorities-zero-in-antitrust-risks-of-algorithmic-pricing> [žiūrėta 2025 m. kovo 15 d.].
67. Report from the Expert Group on Liability and New Technologies – New Technologies Formation. (2019). *Liability for Artificial Intelligence and other emerging digital technologies*. European Union. Prieiga per internetą: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/1c5e30be-1197-11ea-8c1f-01aa75ed71a1/language-en> [žiūrėta 2025 m. kovo 8 d.].
68. Rimkutė, D., (2022). *Dirbtinis intelektas ir civilinė atsakomybė: medicinos diagnostikos atvejis*. Magistro darbas. Prieiga per internetą: <https://epublications.vu.lt/object/elaba:175680421/175680421.pdf> [žiūrėta 2025 m. kovo 11 d.].
69. Sabaliauskas, K., Bagdonavičius, A., Keturkaitė, G. (2022). *Notaro vaidmuo skaitmeninėje visuomenėje*. Notariatas Plius Nr. 4/2022. Prieiga per internetą: <https://www.notarurumai.lt/leidiniai/7> [žiūrėta 2025 m. kovo 9 d.].

70. Skardžiūtė, J. (2018), *Dirbtinio intelekto įtaka konkurencijos teisei: konkurencijos teisės normų aiškinimo ir taikymo problemos*. Magistro darbas, Vilniaus Universitetas.
71. Sorainen (2019). „Sorainen“ automatizavo sutarčių rengimą. Prieiga per internetą: <https://www.sorainen.com/lt/sorainen-automatizavo-sutarciu-rengima/> [žiūrėta 2025 m. kovo 10 d.].
72. Šniutė, V. (2024). *Dirbtinis intelektas ir konkurencijos teisė: kur slypi rizikos verslui?*, Infolex, Prieiga per internetą: <https://www.infolex.lt/portal/start.asp?act=news&Tema=54&str=127273> [žiūrėta 2025 m. kovo 15 d.].
73. UNCITRAL (2023a). *Draft provisions on automated contracting*, A/CN.9/WG.IV/WP.182. Note by the Secretariat. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://undocs.org/en/A/CN.9/WG.IV/WP.182> [žiūrėta 2025 m. kovo 10 d.].
74. UNCITRAL. (2023b). *Report of Working Group IV (Electronic Commerce) of the work of its sixty sixth sessions*. Prieiga per internetą: <https://docs.un.org/en/A/CN.9/1162> [žiūrėta 2025 m. kovo 9 d.].
75. UNESCO. (2021). *Recommendation on the ethics of artificial intelligence*. Prieiga per internetą: <https://www.unesco.org/en/articles/recommendation-ethics-artificial-intelligence> [žiūrėta 2025 m. kovo 9 d.].
76. Vigdor, N. (2019). *Apple Card Investigated After Gender Discrimination Complaints*. The New York Times. Prieiga per internetą: <https://www.nytimes.com/2019/11/10/business/Apple-credit-card-investigation.html> [žiūrėta 2025 m. kovo 15 d.].
77. World Economic Forum. *The Fourth Industrial Revolution*, by Klaus Schwab. Prieiga per internetą: <https://www.weforum.org/about/the-fourth-industrial-revolution-by-klaus-schwab/> [žiūrėta 2025 m. kovo 8 d.].

SANTRAUKA

Dirbtinio intelekto įtaka sutarčių teisei

Nedas Tamašauskas

Magistro darbe analizuojamas dirbtinio intelekto ir sutarčių teisės santykis bei su tuo susiję iššūkiai ir galimi pokyčiai Lietuvos teisinėje sistemoje. Darbe nustatyta, kad dirbtinis intelektas šiuo metu nedaro įtakos ir nekelia problemų sutarties formai bei šalių subjektiškumui. Esminės problemos kyla sutarties šalims pasitelkiant dirbtinį intelektą savo sutartiniais santykiams kurti ir vykdyti. Didžiausias neapibrėžtumas šiuo metu kyla dėl valios elemento – automatizuotai sudarytų sutarčių kvalifikavimo bei šalių valios interpretavimo. Siekiant užtikrinti teisinį aiškumą ir praktinį stabilumą, darbe siūloma Lietuvos teisinę bazę papildyti nuostata, aiškiai įtvirtinančia, kad automatizuotai sudarytos sutartys priskiriamos programą pasitelkusiam asmeniui. Atitinkamai darbe aptariamos sutarties šalies valios interpretavimo problemos, kai sutartis sudaryta dirbtinio intelekto. Pažymima, kad sutarčių aiškinimas ateityje gali tapti vis labiau formalizuotas ir mechaninis.

Lietuvos teisėje egzistuoja apsaugos mechanizmas, leidžiantys šalims ginčyti dirbtinio intelekto sudarytas sutartis esant reikšmingam įsipareigojimų disbalansui, todėl esamas Lietuvos reguliavimas yra patrauklus dirbtinio intelekto naudojimui. Tačiau pačios pabrėžiama, kad sistemos klaida savaime neturėtų būti prilyginama apgaulei ar suklydimui. Aptariamas ir kitos vykdymo problemos ir pabrėžiama, kad sutarties vykdymas ir sudarymas automatizuotai sistemai gali būti perduotas tik esant racionaliems argumentams, visgi profesinio rūpestingumo reikalaujančių sutarčių vykdymas negali būti visiškai patikėtas DI sistemoms, kol nėra nustatyti tokio naudojimo standartai.

Galiausiai, darbe atkreipiamas dėmesys į Europos Sąjungoje draudžiamas DI sistemas – jos negali būti teisėtu sutarties objektu. Visgi tokių sistemų sudarytos sutartys savaime nebūtų laikomos negaliojančiomis. Darbe analizuojama individualios kainodaros praktika, kuri gali būti ribojama konkurencijos teisės normų, o vartojimo santykiuose – reikalauti skaidrumo dėl naudojamų metodų.

SUMMARY

Impact of artificial intelligence on contract law

Nedas Tamašauskas

The master's thesis analyzes the relationship between artificial intelligence and contract law, as well as the related challenges and potential changes in the Lithuanian legal system. The thesis establishes that, at present, artificial intelligence does not affect or cause issues regarding the form of a contract or the legal subjectivity of the parties. The main problems arise when parties use artificial intelligence to create and perform their contractual relationships. The greatest uncertainty currently lies in the element of intent – specifically, in the qualification of automatically concluded contracts and the interpretation of the parties' will. To ensure legal clarity and practical stability, the thesis proposes supplementing the Lithuanian legal framework with a provision explicitly stating that automatically concluded contracts are attributed to the person who used the program. Accordingly, the thesis discusses the challenges of interpreting the will of a party when a contract is concluded by artificial intelligence. It is noted that, in the future, contract interpretation may become increasingly formalized and mechanical.

Lithuanian law contains protective mechanisms that allow parties to challenge contracts concluded by artificial intelligence in the event of a significant imbalance of obligations, making the current Lithuanian regulation favorable for the use of artificial intelligence. However, it is emphasized that a system error, in itself, should not be equated with fraud or mistake. The thesis also discusses other issues related to the performance of contracts, stressing that the conclusion and execution of a contract may be delegated to automated systems only when there are rational grounds for doing so. Nevertheless, the performance of contracts that require professional diligence cannot be fully entrusted to artificial intelligence systems until appropriate standards for such use are established.

Finally, the thesis draws attention to artificial intelligence systems prohibited in the European Union – these cannot be a lawful object of a contract. However, contracts concluded by such systems would not automatically be considered invalid. The thesis also analyzes the practice of individualized pricing, which may be restricted under competition law and, in consumer relations, may require transparency regarding the methods used.